

(0)

(1)

Gral

Urednik
Zoran Hamović

Likovna oprema
Dragana Atanasović

BEN OKRI

*Zvezde novog
policijskog časa*

Prevela sa engleskog
Ljubica Brajer

Naslov originala
Ben Okri
STARS OF THE NEW CURSEV (1988)

(2)

1997

CLO

(3)

U senci rata

Tog popodneva u selo su došla tri vojnika. Rasterali su sve koze i piliće. Otišli su u kafanu od palminog lišća i naručili jednu osušenu tikvu palminog vina. Pili su usred rojeva muva.

Omovo ih je posmatrao sa prozora dok je čekao da mu otac ode od kuće. Njih dvojica slušali su radio. Otac je jeftino kupio taj stari grunding od jedne porodice koja je morala da napusti grad kad je izbio rat. Prekrio je radio belim platnom pa je sada izgledao kao fetiš kuće. Slušali su vesti o bombardovanju i vazдушnim napadima u unutrašnjosti zemlje. Njegov otac se očešljao, pažljivo napravio razdeljak i stavio malo losiona za brijanje na neobrijano lice. Zatim se jedva uvukao u već odavno iznošeni sako.

Omovo je gledao kroz prozor; otac mu je smetao. U to vreme, već sedmi dan, jedna nepoznata žena sa crnim velom preko glave prolazila je pored njihove kuće. Išla je seoskim stazama, prelazila preko Ekspres druma i nestajala u šumi. Omovo je čekao da se ona pojavi.

Najznačajnije vesti su prošle. Spiker na radiju reče da se te noći očekuje pomračenje meseca. Omovov otac dlanom obrisa znoj sa lica i reče, pomalo ogorčeno:

Kao da će pomračenje zaustaviti ovaj rat.

Šta je to pomračenje? upita Omovo.

To je kada na ceo svet padne mrak i kada se događaju čudne stvari.

Kao šta, na primer?

Njegov otac pripali cigaretu.

Mrtvi ustaju, hodaju okolo i pevaju. Zato ne smeš do kasno da ostaneš napolju, znaš?

Omovo klimnu glavom.

Pomračenja mrze decu. Jedu ih.

Omovo mu nije poverovao. Otac se osmehnu, pruži mu džeparac od deset koboa i reče:

Isključi radio. Nije dobro da deca slušaju vesti o ratu.

Omovo ga isključi. Otac prolje malo vina kod ulaznih vrata i pomoli se precima. Kad je završio, uze svoju torbu za spise i nadmeno, žustrim korakom izađe iz kuće. Omovo ga je posmatrao kako korača stazom do autobuske stanice na glavnom putu. Kada je stigao mali folkswagen autobus i kada je otac otišao njime, Omovo ponovo uključi radio. Seo je na prozorsku dasku i čekao onu ženu. Poslednji put kada ju je video, promakla je pored kuće uz burno lepršanje široke žute haljine. Deca su prestala da se igraju i zagledala su se u nju. Pričalo se da ona nema senku. Pričalo se da joj stopala ne dodiruju tlo. Dok je prolazila, deca počеше da je gađaju. Nije se trgnula, nije ubrzala korak, niti se osvrnula.

Vrućina je bila zaglupljujuća. Glasovi su bleđeli i gubili se. Seljani su, poslušujući naokolo, posrtali kao mesečari. Tri vojnika su pila palmino vino i igrala dame pod sparnim bleštavilom sunca. Omovo primeti da su, kad god bi deca prošla pored kafane, vojnici pozivali decu, nešto im govorili i davali im novac. Omovo strči niz stepenice i polako prođe pored kafane. Vojnici se zagledaše u njega. Kad se vraćao, jedan od njih ga pozove.

Kako se zoveš? upita.

Omovo zastade, nasmeši se vragolasto i reče:

Heklips.

Vojnik počе da se smeje, isprskavši Omovovo lice pljuvačkom. Na licu je imao puno vena. Činilo se da njegove drugare Omovo ne zanima. Terali su muve i usredsredili pažnju na svoju igru. Puške im behu na stolu. Omovo primeti da puške imaju brojeve. Čovek reče:

(6)

Je li ti otac dao to ime zato što imaš velike usne? ¹

Njegovi drugari pogledaše Omova i nasmejaše se. Omovo potvrdno klimnu glavom.

Ti si dobar dečko, reče čovek. Zaćuta malo. Zatim upita, drugačijim glasom:

Jesi li video onu ženu što prekriva lice crnim platnom?

Nisam.

Čovek dade Omovu deset koboa i reče:

Ona je špijun. Ona pomaže našim neprijateljima. Ako je vidiš, odmah dođi i kaži nam, jesi li čuo?

Omovo ne htede da uzme novac i vrati se gore u kuću. Ponovo sede na prozorsku dasku. Vojnici su povremeno pogledali u njegovom pravcu. Postade mu pretoplo i on uskoro zaspa, tako sedeći. Probudiše ga petli koji su kukurikali malodušno. Osećao je kako se popodne pretapa u večę. Vojnici su dremali u kafani. Na radiju počеше vesti. Omovo je bez razumevanja slušao o nesrećama toga dana. Spiker podleže mrtvilu, zevnu, izvini se i objavi dalje pojedinosti o borbama.

Omovo podiže pogled i vide da je žena već prošla. Oni ljudi napustiše kafanu. Video ih je kako krivudaju između streha slamnatih kuća, posrćući kroz izmaglicu od vrućine. Žena je bila dalje ispred njih na stazi. Omovo se sjuri niz stepenice i krenu za ljudima. Jedan od njih je bio skinuo gornji deo uniforme. Vojnik iza njega imao je tako veliku stražnjicu da su pantalone počele da mu se cepaju. Omovo je krenuo za njima preko Ekspres druma. Kad su ušli u šumu, ljudi prestaše da slede ženu i pođoše drugim putem. Izgledalo je da znaju šta rade. Omovo je žurio kako bi ženu neprestano imao na oku.

Sledio ju je kroz gusto rastinje. Bila je uvijena u izbleđeli ogrtač i imala je sivi šal i crni veo preko lica. U ruci je nosila crvenu korpu. Sasvim je zaboravio da obrati pažnju na to da li ona ima senku i da li joj stopala dodiruju tlo.

¹Engl. *hack* - konj koji se iznajmljuje, *lips* - usne (p.p.).

(7)

Prošao je pored nezavršenih imanja sa raskošnim natpisnim tablama sa kojih se sada ljuštila farba i sa oronulim ogradama. Prošao je pored jedne prazne fabrike cementa: blokovi su izlomljeni ležali u gomilama, a radnički kućerci bili su napušteni. Prošao je pored baobaba ispod kojeg se nalazio očuvan kostur neke velike životinje. Jedna zmija se spustila sa grane i kliznula u šipražje. U daljini, preko ivice grebena, čuo je glasnu muziku i ljude kako još glasnije pevaju ratne pesme.

Sledio je ženu dok nisu došli do jednog neuglednog logora, dole u ravnici. Nejasne prilike kretale su se u polusvetlu pećine. Žena je otišla kod njih. One prilike su je okružile, dodirivale je i uvele u pećinu. Čuo je njihove čudne glasove kako joj se zahvaljuju. Kada se žena ponovo pojavila, nije više imala korpu. Deca sa bolesno otečenim stomacima i žene u dronjcima, ispratili su je do pola brda. Zatim, nevoljko, dodirujući je kao da je možda više nikada neće videti, vratiše se nazad.

Pratio ju je do jedne muljevite reke. Ona je koračala kao da neka nevidljiva sila pokušava da je odnese odatle. Omovo vide prevrnutu kanue i natopljenu odeću kako se vuče po tamnoj vodi. Vide kako plutaju izgubljene stvari: vekne hleba u plastičnim omotima, osušene tikve sa hranom, konzerve koka-kole. Kada je ponovo pogledao kanue, bili su se pretvorili u naduvene leševe životinja. Na obali reke vide neke nevažne novčanice. U vazduhu oseti užasan smrad. Onda iza sebe začuje teško disanje, a potom da neko kašlje i pljuje. On prepozna glas jednog od vojnika kako požuruje druge. Omovo čučnu u senku drveta. Vojnici prodoše. Nedugo posle toga on začu vrisak. Ljudi sustigoše ženu. Opkoliše je.

Gde su ostali? viknu jedan od njih.

Žena je ćutala.

Ti, paklena veštice! Hoćeš da umreš, ha? Gde su?

Ona je i dalje ćutala. Stajala je pognute glave. Jedan od vojnika se nakašlja i pljunu u pravcu reke.

Govori! Govori! reče on, udarivši je.

Debeli vojnik joj strže veo i baci ga na zemlju. Ona se sagnu da ga pokupi, i dalje pognute glave. Glava joj je bila bez kose i izobličena dubokim brazdama. Na njenom licu, sa strane, bila je jedna modra duboka zasekotina. Vojnik koji je bio nag do pola gurnu je. Ona pade ničice i ostade tako, nepomična. Svetlost se promenila nad šumom i po prvi put Omovo vide da su mrtve životinje na reci zapravo leševi odraslih ljudi. Oko tela im se zaplela rečna trava, a oči su im bile podbule. Pre no što je mogao da reaguje, začuo je još jedan vrisak. Žena je ustajala, sa velom u rukama. Okrenula se prema debelom vojniku, sasvim se ispravila i pljunula mu u lice. Mašući velom u vazduhu počela je mahnito da zapomaže. Druga dva vojnika ustuknuše. Debeli vojnik obrisa lice i podiže pušku do visine njenog stomaka. Trenutak pre no što je Omovo čuo pucanj, snažno lepršanje krijalima iznad njegove glave prestraši ga i istera iz skrovišta. Trčao je kroz šumu vrišteći. Vojnici podoše za njim. Trčao je kroz izmaglicu koja kao da se digla iz stena. Dok je trčao, ugledao je sovu kako bulji u njega sa jedne kupole od lišća. Supleo se o korenje nekog drveta i onesvestio se kada je glavom udario o zemlju.

Kada se probudio, bilo je vrlo mračno. Mahao je prstima ispred lica ali ništa nije video. Pomislivši da je oslepeo, on počeo da vrišti, da juri tamo-amo po mraku i natrči tako na vrata. Kad se povratio od užasa, čuo je glasove napolju i radio kako i dalje krči o ratu. Pronašao je put na balkon, sav u čudu što mu se vid vratio. Ali kad je izašao na balkon, iznenadio se ugledavši oca kako sedi na jednoj uleknutoj stolici od trske i pije palmينو vino sa ona tri vojnika. Omovo otrča do oca, izbezumljeno upirući prstom u pravcu tri čoveka.

Moraš da im se zahvališ. reče njegov otac. Oni su te doneli iz šume.

Omovo, sav u bunilu, počeo da priča ocu šta je video. Ali otac, smešeći se vojnicima u znak izvinjenja, uze sina i odnese ga u krevet.

Svetovi koji cvetaju

Bio sam na poslu jednoga dana kada mi pride neki čovek i upita me kako se zovem. Ne znam zašto, ali nisam mogao odmah da mu kažem, a on nije hteo da čeka dok ja okolišim, već se okrenuo i otišao. U vreme ručka otišao sam u buku² da nešto pojedem. Kada sam se vratio i ponovo seo za svoj radni sto, neko mi pride i reče da je polovina radnika sa tog odseka otpušteno. Ja sam bio jedan od njih.

Nisam dugo radio na tom odseku i napustio sam posao bez gorčine. Spakovao sam stvari tog dana i podigao novac koji su mi dugovali. Ušao sam u svoja stara mala kola i odvezao se kući. Kada sam stigao, parkirao sam auto tri ulice dalje od stana, jer su putevi bili loši. Dok sam hodao prema kući, zavrtilo mi se u glavi od prizora siromašnih stanova i limenih koliba. Naletao sam na vrtloge prašine sa neasfaltiranih puteva. Sve je poigravalo i ličilo na priviđenje na toj svemoćnoj vrućini.

Kasnije te večeri izašao sam da kupim nešto kuvano za jelo. Na povratku, pride mi jedan sused i reče:

Kako ste?

Dobro, odgovorih.

Jeste li sigurni da ste dobro?

Da. Zašto pitate?

Pa, reče sused, zato što hodate okolo kao da nemate oči.

²Vrsta restorana u Africi - kućerak izgrađen od drveta ili cinka u kom se spremaju i poslužuju nacionalna jela i u kom sve poslove obavlja uglavnom samo jedna osoba (p.p.).

Kako to mislite?

Otkako vam je žena umrla, prestali ste da koristite oči. Zar niste приметili da su skoro svi ljudi iz dvorišta otišli?

Kuda otišli?

Pobegli. Na bezbednije mesto.

Zašto?

To nemojte mene pitati.

Zašto vi niste otišli?

Ja sam srećan ovde.

I ja isto, rekoh smešeći se. Otišao sam u svoju sobu.

Jedva da je prošlo dva sata od razgovora sa susedom, kad začuh kucanje na vratima. Otvorio sam, a tri čoveka se uguraše unutra. Dvojica su imala dugačke mačete³, a treći je imao pušku. Nisu bili neprijatni niti su se nasilnički ponašali. Samo su tražili da mirno sedim na krevetu i da posmatram šta oni rade, ako želim. Gledao sam kako uzimaju moje najpotrebnije stvari i sav novac koji su mogli da pronađu. Usput su čavrljali o tome kako su putevi loši, i kako su vlasti užasne, i kako ima mnogo kontrolnih rampi. Dok su tako ćaskali, skupili su moje stvari u gomilu i odneli ih u kamion, kao da mi samo pomažu da se selim. Kada su završili, čovek sa puškom reče:

Ovo mi zovemo naučnom pljačkom. Ako se samo nakašlješ kad odemo, prosviraću ti metak kroz oči, znaš?

Klimnuh glavom. Otišao je smešeći se. Trenutak kasnije čuo sam kako njihov kamion odlazi po neasfaltiranom putu. Istrčao sam napolje, a oni su već bili otišli. Vratio sam se u sobu da odlučim šta ću dalje. Nisam mogao odmah da obavestim policiju, jer je najbliža stanica bila miljama daleko, a čak i da sam ih obavestio, od njih zapravo ne bih mogao ništa da očekujem. Seo sam na krevet i pokušao da ubedim sebe da sam baš srećan čovek što još uvek imam auto i nešto novca u banci. Ali,

³Dugački noževi za sečenje trske (p.p.).

ispalo je da uopšte nisam imao prava da se tako osećam. Nedugo posle odlaska lopova, opet mi neko pokuca na vrata. Ustadoh da otvorim, kad pet vojnika sa mašinkama upade u sobu. Očito, lopovi nisu uspeli da pobegnu. Bili su zaustavljeni na kontrolnoj rampi i da bi spasli sopstvene glave kazali su vojnicima da sam im ja ortak. Bez ikakve ceremonije i veoma grubo, vojnici me uvukoše u džip. Od predstave o tome kako će me pogubiti na plaži kao nekog naoružanog pljačkaša, zavrte mi se u glavi. Kazao sam vojnicima da sam ja taj kog su opljačkali, ali vojnici počеше da me tuku, jer im se učinilo da sam hteo da povredim njihovu inteligenciju jednom tako providnom laži. Dok su me vodili, s puškama uprtim u moja leđa, moj sused izađe iz sobe. Kad vide da su vojnici sa mnom, reče:

Rekoh vam da nemate oči .

Tada on pride jednom od vojnika i, na moje zaprepašćenje, kaza:

Gospodine vojniče, nadam se da sa njim postupate onako kako zaslužuje. Oduvek sam mislio da sa njegovom glavom nešto nije u redu.

Vojnici nas odvedoše u najbližu policijsku stanicu i sve nas zaključaše u istu ćeliju. Pravi lopovi, kojima kao da je sve to bilo zabavno, neprestano su mi se osmehivali. Preko noći dođoše vojnici i premlatiše nas kad smo odbili da bilo šta priznamo. Onda su nas ujutru neki policajci izveli napolje, naterali nas da se skinemo do gole kože i zapovedili da izađemo na ulicu. Prolaznici bi nas pogledali i žurno nastavljali svojim putem. Počeh da vičem kako sam nevin, ali mi policajac reče da umuknem. Stajali smo tako goli napolju, pred celim svetom, skoro čitav dan. Deca su nam se smejala. Žene nas proučavale. Fotografiji su došli i blicevima svojih fotoaparata zaslepljivali nam oči. Kad pade noć, dođe jedan policajac i ponudi mi priliku da se izvučem uz mito. Sav sam goreo od sunca i oči su mi se zatvorile od prašine. Rekoh mu da najpre moram da odem u banku. Lopovi su platili svoje globe i bili oslobođeni. Ja ostadoh u ćeliji za-

trpan ljudima koji su se drali cele noći. Ujutru me jedan vojnik otprati do banke. Uzeo sam nešto novca i platio svoj deo. Otišao sam kući i prespavao ostatak dana.

Ujutru sam otišao da se istuširam. Idući kroz zajedničko radničko dvorište, iznenada postadoh svestan odsustva uobičajenih zvukova. Iz soba nije dopirala muzika. Nije se čuo plač dece. Nije bilo bračnih parova koji se svađaju i viču iza crvenih zavesa. U stražnjem dvorištu bilo je pilića i pacova. Moj sused izađe iz toaleta i nasmeši se kada me ugleda.

Znači, pustili su vas , reče sa žaljenjem.

Vi ste jedan zao čovek , viknuh.

Ljudi više ne izlaze , rekao je, hladnokrvno zane-marujući moje reči. Vrlo je tiho. Dopada mi se ovako.

Zašto ste bili tako zli prema meni?

Ne verujem ljudima koji nemaju oči.

Mogli su me pogubiti.

Zar ste vi bolji od onih koje su već pogubili?

Zurio sam u njega s nevericom. Otišao je i oprao ruke na pumpi i obrisao ih o pantalone. Žurno je prošao pored mene i otišao u sobu. Trenutak kasnije video sam ga kako odlazi.

Posle tuširanja još uvek sam bio pospan. Otišao sam u svoju sobu i obukao se. Onda sam otišao u prednji deo dvorišta. Seo sam na klupu i posmatrao ulicu. Okolne crkve nisu puštale uobičajene molitve i pesme preko zvučnika. Mujezin je ćutao. Ulica beše napuštena. Nije bilo znakova panike. Na tezgama je i dalje stajala izložena roba i prodavnice su bile otvorene, ali nije bilo ljudi. U vazduhu beše mnogo ptica koje su kružile oko antena. Negde u daljini čuo se radio. Na drugoj strani ulice jedna koza se vrtela oko korenja jednog drveta. Petlovi nisu kukurikali. Posle izvesnog vremena, sve što sam čuo bilo je jedno zbrkano zujanje u meni, nerazumevanje svega što se desilo. Nešto je sve vreme gmizalo po nama i sada, kada je ulica bila prazna, ja čak nisam mogao da vidim šta je to.

Sedeo sam napolju, braneći se od komaraca, sve dok nije pao mrak. Tada shvatih da se nešto dogodilo sa vremenom. Izgledalo je kao da sedim u praznom prostoru bez prošlosti. Vetar nije donosio osveženje. A onda se, iznenada, pogasiše sva svetla. Bilo je kao da je duh sveta najzad umro. Zamračenje trajalo dugo.

Mnogo sam dana tumarao po mračnom gradu. Danju sam se vozio okolo tražeći posao. Gde god sam bio, radnici su otpušteni u velikom broju. Nije bilo štrajkova. Povremeno sam na radiju slušao prenose govora Državnika. Govorio je o merama štednje, o zatezanju narodnog pojasa i o velikoj budućnosti. Zvučao je veoma usamljeno, kao da je govorio u nekoj ogromnoj i praznoj sobi. Posle njegovih govora puštali su muziku. Ta muzika je takođe zvučala kao da je puštaju u praznom prostoru.

Uveče sam hodao okolo tražeći prijatelje. Oni su bili otišli bez ikakvih objašnjenja i nisu ostavili svoje nove adrese. Kada sam otišao u njihova zajednička dvorišta, iznenadio sam se kako su se stvari promenile. Propadanje dvorišta kao da je bilo ubrzano. Vrata su bila ostavljena otvorena. Paučina je visila na ulazima u dvorišta. Ispred kuće jednog prijatelja ugledah dečaka kako zuri u mene uplašanim očima. Kada počeh da ga ispitujem kuda su to nestali moji prijatelji, ustao je i pobeo. Vratio sam se svojim kolima i vozio se po gradu tražeći ljude koje poznajem. Tada zaista počeh da zapažam šta se događa. Bilo je tu i tamo ljudi po gradu. Izgledalo je da na njihovim licima nema panike. Počeo sam da mislim da se to svet u stvari prazni. Kada sam malo bolje pogledao te ljude, nešto čudno mi pade na um: oni su ličili na mesečare. Zaustavio sam auto i otišao do njih, da ih bolje vidim, da razgovaram sa njima i otkrijem šta se zapravo događa. (Radio i novine su već odavno prestali da daju informacije.) Izašao sam na ulicu i prišao jednoj ženi koja je pored puta pržila jam.⁴ Pogledala me je gorućim, sumnjičavim očima.

⁴Vrsta tropske krtolaste biljke slične krompiru (p.p.).

Šta se to događa u zemlji? pitao sam je.

Ništa se ne događa.

Kuda su svi otišli?

Niko nije nikuda otišao. Zašto mene pitate? Idite, pitajte nekog drugog?

Kad se okrenuh da pođem, vatra se razbukta i osvetli joj lice. Na njenom licu videh neki kosi rukopis. Po čelu i obrazima behu joj ispisane reči. Tada primetih da su joj i ruke prekrivene rukopisom. Prišao sam bliže da pročitam šta piše, ali ona počeh da vrišti. Čuo sam gvozdene čizme vojnika koji su trčali ulicom prema nama. Odjurio sam do kola i otišao odatle.

Na putu kući, primetio sam da mnogi ljudi na ulicama imaju ispisana lica. Nije mi bilo jasno kako to ranije nisam primetio. A onda me odjednom zaokupi misao da i moj sused ima reči ispisane po licu. Žurno se odvezoh kući.

Kad sam stigao, bio je već pao mrak. Nisam smeo da rizikujem i ostavim kola tri ulice dalje od one u kojoj stanujem, pa sam ih parkirao ispred dvorišta. Mislim da mi se istovremeno sa tom oprežnošću prvi put javila i misao o bekstvu. Broj ptica iznad naše ulice se povećao. Negde u daljini još uvek se čuo radio. Baterije su mu oslabile. Vetar je svirao kroz dvorište. Ulicom su lunjali psi litalice. Sedeo sam napolju i čekao suseda. Pošto ga dugo nije bilo, otišao sam i pokucao na njegova vrata. Nije bilo odgovora. Otišao sam u svoju sobu i jeo, a onda opet izašao napolje i seo. Slušao sam kako zamiru zvuci sa radija. Čuo sam slabe vojničke glasove. Noć postade još tamnija, a moj se sused nije vraćao. Slušao sam kako vetar savija grane drveća. Mačke litalice gledale su me u mraku. Otišao sam u svoju sobu i prespavao tu noć sa osećanjem da se nešto u mojoj svesti kiđa. Kada sam se ujutru probudio, primetio sam da mi se u misli neprestano kradomice uvlači usamljeno Državnikovo lice. Istuširao sam se i jeo i otišao da pokucam na susedova vrata. On se još uvek nije bio vratio.

Spremio sam se da izađem, ali se na nebu začu grom. Popodne poče da pada kiša. Ulica nabuja od vode. Odvodni kanali kraj puteva behu preplavljeni. Kiša je ulazila kroz otvorena vrata sobe, padala po tezgama sa uredno izloženom robom i tukla po vešu koji je ostavljen visio na žicama. Vetar je vrlo snažno duvao i tresao naš krov. Grane na drveću su se savijale a onda lomile. U daljini sam video dim iznad kuća. Kiša je lila dva dana bez prestanka. Moj sused se nije vraćao. Voda se popela do branika mojih kola. Kiša je najzad ugasila daleki radio. Državnik je preko radija očajnički govorio o čišćenju narodnih štala. Sedeo sam u svojoj sobi, zatočen kišom. Slušao sam vođu kako bez kraja pada. Moj krov poče da prokišnjava. Čuo sam kako mijauče mačka i nadglasava postojani štropot kiše. Ponekad je kiša padala jače i uspevala da izbriše i vreme i sećanje. Uskoro je izgledalo kao da kiša oduvek pada. U gradu bez ljudi, počeo sam da slušam radio prenose kroz kišu. A onda, drugog dana uveče, shvatio sam sve. Otišao sam do prozora, dok mi je u ušima još odjekivalo uporno kapanje vode, i pogledao napolje. Tada shvatih da sam privremeno bio zaboravio imena stvari. Ostao sam kod kuće sve dok kiša nije prestala da pada. Ostao sam još jedan dan, čekajući da se voda upije u nabujalu zemlju. Išao sam i kucao na susedova vrata nekoliko puta, a onda sam ušao u njegovu sobu. Sve je bilo na svom mestu, ali je izgledalo da je on sasvim iščezao. Četvrtog dana usudio sam se da izađem na ulicu i budem očevidac katastrofe koja se širila. Drveće je popadalo. Kuće se zdrobile pod silinom vetra i kiše. Mrtve mačke plutale su po odvodnim kanalima. Na nebu nije bilo ptica. Vratih se u sobu. U glavi mi je sve vrvelo od kobnih predznaka. Izvadih kofer i napunih ga svojim papirima i odećom. Svu hranu koju sam imao spakovah u zadnji deo auta. Ostavih vrata otvorena. Pokucah na susedova vrata, poslednji put. Sedoh u kola i krenuh na put bez cilja kroz ogromnu, neobrađenu zemlju.

Nije bilo lako izaći iz grada. Bilo je mnogo barikada na putevima i vojnika posvuda. Zaustavljali su me i pretraživali kola. Na svakoj barikadi vojnici su stavljali primedbe na hranu koju sam nosio pozadi. Pitali su me kuda idem. Govorio sam da idem da posetim bolesnu majku u selu. Onda bi me pitali da li mislim da ljudi gladuju. Kada bih rekao ne, vojnici su uzimali malo moje hrane i odmahivali mi da prođem. Kada sam prošao poslednju barikadu, imao sam još vrlo malo hrane. Ali to me nije brinulo. Ono što me je mučilo dok sam vozio kroz šumu bio je moj auto koji mi je neprestano stvarao nevolje. Stao bi i ja sam morao da sedim za volanom i čekam da se motor ohladi. Kada bih uspeo da ga opet upalim i kada bi ponovo krenuo, bilo je to vrlo nepouzdanost. Izgledalo je da će iznenada sam auto preuzeti upravljač. Ubrzavao je i usporavao po sopstvenoj nedokučivoj volji.

Dugo sam vozio po zavojitim drumovima kroz šumu. Uspeo sam da pređem jedan drveni most koji je kiša delimično razorila. Dugo sam čuo samo brujanje kola. Ponekad mi se činilo da vozim u mestu. Put i šuma kao da se nisu menjali. Nekoliko puta sam prešao isti, delom razoreni most. Umorio sam se od vožnje koja kao da me nije ni pomerila s mesta. Zaustavio sam kola, zaključao sva vrata i malo odspavao.

Osećao sam se bolje kad sam se probudio. Vozio sam još malo i onda osetio da je razbijena jednoličnost putovanja. Planinski venci, visoravni sa stepama sivog ambara i ponori pojavile se svuda oko mene. Prošao sam pored jednog mravinjaka boje gline. Usporio sam zbog čopora hijena koje su prelazile put. Stigao sam do neke stračare, koja je zapravo bila benzinska stanica. Vrata su bila otvorena. U dvorištu ispred kućice behu prljava burad sa benzinom i motornim uljem. Zaustavio sam auto i parkirao ga. Prođoh pored masne ručne pumpe i pokucah na vrata. Izade jedan starac. Nosio je par sivih tregera preko crne košulje i prljave pantalone žutosmeđe boje. Bio je bos.

Vi ste prva osoba koju vidim posle dugo vremena , reče.

Zamolih ga da mi napuni rezervoar. Dok je to radio, nije mi se obraćao. Promenio sam vodu u hladnjaku. Nije imao ulje za kočnice. Seo sam na klupu i slušao šumske insekte dok je on polako i marljivo pregledao auto i podešavao motor.

Kako uspevate da živite ovde?

Uspevam. Dopada mi se.

Platih mu. Kad sam ulazio u kola, starac reče:

Nemojte ići tim putem. Nisam video nijedno vozilo da se vraća odande. Ostanite tamo gde možete biti srećni.

Klimnuh glavom, osmehujući se. Zatvorih vrata i upalih kola. Mahnuo sam mu kad sam krenuo. On meni nije odmahnuo. Nepomično je zurio u kola. Ulazio sam u šumu.

Kasnije sam pregazio jednu kozu koja je prelazila put. Osetio sam kad su točkovi muklo udarili o njeno telo i stao sam. Telo koze je uz poslednji trzaj ostalo na asfaltnoj prevlaci. Kada sam izašao iz kola, začuo sam divlje povike i ugledao neke ljude kako se pojavljuju iz šume i jure prema meni. Muškarci su imali mačete, a žene su nosile dugačke cepanice. Otrčao sam u kola, ali kada sam hteo da ih upalim, motor je samo zacvileo. Ljudi su se bacili na kola i zgnječili karoseriju mačeta i cepanicama. Razbili su prozor i nekoliko je ruku posegnulo za mojim licem. Auto je iznenada upalio i ja odjurih dok je nekoliko ruku još htelo da mi iskopa oči. Zaokretao sam na jednu, pa na drugu stranu, i ljudi su popadali, a ja sam se odvezao dalje ne osvrćući se. Kasnije sam video krv i komadiće mesa na krzotinama poplupanih prozora.

A onda, kao da je ona kiša što je padala u gradu počela da me sustiže, još jača. Šuma je ječala od grmljavine. Munje su pogadale drveće. Lišće je kao pomahnitalo letelo na nemilosrdnom vetru. Kola su mi neprestano krivudala i povremeno mi se činilo da ih vetar gura po-

dižući njihov zadnji kraj. Ponekad kao da točkovi više nisu dorivali drum. Vozio sam u vazduhu. Vozio sam kroz mlazeve kiše. Posvuda se njihalo drveće i lepršalo lišće. I posvuda je po drveću lila voda. Tu i tamo pojavio bi se neko, sav mokar, iz šume, pretrčao bi put i mahnuo mi da stanem. Nisam nikome i ni zbog čega hteo da stanem. Vozio sam dalje sa mahnitom usredsređenošću na vožnju. Ubrzo mi se zamoriše oči. Kiša kao da me je premlatila i sve što sam mogao da vidim bilo je prednje staklo auta i šume izobličene od kiše. Bilo mi je teško da trepćem, a kada bih trepnuo, osećaj praznine u tom trenutku odvlačio me je u san. Probudio bih se i shvatio da nasumce vozim van druma. Uspevao sam da spavam za volanom.

Kada je na šumu pala tamna noć, nisam mogao da razlikujem mrak od kiše. Ponekad bih iza sebe ugledao svetlo i mislio da je to svetlo nekih kola. Podesio sam ogledalo i na delić sekunde video svoje lice. Grom je udario tačno ispred mene. Trenutak kasnije, jedna račvasta užarena munja osvetlila je na mom licu rukopis. Savladao sam jednu krivinu i začuo zaglušujući prasak u šumi. Nešto mi je raznelo prednje staklo i sada sam vozio očiju širom otvorenih i uprtih u mrak. Insekti mi nালেteše na lice. Vetar, kiša i komadići stakla trenutno me zaslepiše. Onda videh da je ispred mene preko druma palo drvo. Kola mi se zavrteše u vrtlogu lišća i granja. A onda zavlada muk. Dugi jedan trenutak bilo je potpuno mračno. Ništa nisam ni čuo ni video ni osećao. Potom začuh zujanje motora i istrajnu buku insekata i kiše.

Pokušao sam da se pokrenem, ali nisam mogao: činilo mi se da sam se sav zapleo u kolima. Čuo sam pojačane škripave zvuke. Bio sam prekriven izmrvljenom zemljom koja je izgledala kao živa i koja me je bockala. U meni se nešto smirilo i ja se nekako bez muke iskobeljah sa prednjeg sedišta. Kad sam se izvukao iz olupine, video sam da su kola naletela na jedan veliki mravinjak. Posvuda je bilo mrava. Nastavio sam da se probijam kroz kišu. Nisam mogao da pronađem drum. Ulazio

sam sve dublje u šumu. Prošao sam pored stena obraslih lišajem. Išao ispod beskrajne rešetke od granja. Trnje se zabadalo u mene. Nisam krvario.

Dođoh do reke. Dok sam je preplivavao, primetio sam da je tekla u pravcu suprotnom od onog kojim se činilo da teče. Kada sam izašao na drugu obalu, voda se na meni trenutno osušila. Hodao sam dalje kroz grmlje, sve dok nisam stigao u jedno selo. Na ulazu u selo nalazile su se dve palme koje su rasle naopačke. Prodoh između njih i spazih jednog čoveka kako sedi na stolici ispred kolibe. Kad me čovek ugleda, njegovo lice se ozari. Iznenada, on počne da viče kao da nariče i iz daleka, negde u selu, začuše se gromoglasni bubnjevi. Čovek uštede, pride mi brzim korakom i zagrlji me:

Čekali smo te , kaza.

Kako to mislite?

Čekali smo te.

To ne može biti istina.

Izgledalo je da čoveka moja primedba veoma vređa, ali je rekao:

Sedim ispred ove kolibe već tri meseca. Tebe čekam. Srećan sam što si uspeo. Dođi, ljudi iz sela te očekuju.

Poveo me je.

Zašto?

Videćeš.

Išao sam za njim ćutke. Kad smo ušli u selo, primetio sam da nas prati jedna žena. Kad god bih se osvrnuo, ona bi se sakrila iza drveća i grmlja.

Stalno smo čistili selo u čast tvog dolaska , reče čovek.

Prošli smo pored jednog nebodera sa kog su se sunčevi zraci rasipali kao sa zaslepljujućeg stakla.

Tu će se održati sastanak.

Kolibe su izgledale čvrste i čiste sa svojim oker-belim zidovima. Drveće iroko i baobab raslo je u urednim razmacima. Grmlje je bujno cvalo. Vazduh je mirisao na cvetove flaminga.⁵

⁵Vrsta biljke, lat. *anthurium andreanum* (p.p.).

Stigosmo na seoski trg, kad se meni, nekako kao u magli, učini da mi je to mesto poznato. Bilo je veoma uredno i čisto. A onda iznenada shvatih da ništa ne vidim. Više nisam ni čuo čoveka koji me je vodio. Čuo sam pesmu i igru svuda okolo. Uhvati me panika i počeh da vičem. Igra i pesma prestaše. Dugo sam tako stajao, vičući u preteću tišinu. Posle nekog vremena, kada sam prestao da vičem, začuo sam lagane korake kako mi se približavaju.

Pomozite mi , rekoh.

Tada žena koja je mirisala na karanfiliće, slatkim glasom reče:

Ćuti i sledi me .

Sledio sam je do mesta koje je mirisalo na koru drveta. Otvorila je vrata i ušli smo. Privukla je za mene jednu stolicu bez naslona. Ja bih seo i na čvrsti vazduh, toliko sam bio svestan, ali ženino prisustvo me je treznilo. Čuo sam je kako se kreće. Donela mi je hranu i jeo sam. Donela mi je piće i ja sam pio. Onda je kazala:

Ovo će biti tvoj novi dom .

Zatim sam čuo kako se zatvaraju vrata. Ubrzo zaspah.

Kad sam se probudio, osetio sam kako mi nešto izlazi iz ušiju. To nešto gmizalo je po meni celom. Ustao sam i povikao. Vrata se otvoriše i uđe žena i povede me da se umijem. Pošto sam jeo, ona sede pored mene i reče:

Čuli smo da dolaziš. Dugo je trajalo .

Kako ste čuli?

Saznaćeš.

Zašto ste me svi čekali?

Ćutala je. Onda se nasmejala i rekla:

Zar nisi znao da te čekamo?

Ne.

Zar nisi znao da dolaziš ovamo?

Nisam. Ali zašto?

Da zauzmeš svoje mesto u skupštini.

Kakvoj skupštini?

Stalno smo odlagali sastanak jer ti još nisi bio stigao.

Dojadilo mi je da postavljam pitanja.

Seljani su brinuli , reče ona.

Kada će se održati taj sastanak?

Za dva dana.

Zašto ne danas?

Stariji misle da ti treba vremena da se odmoriš i navikneš na selo. To je važan sastanak.

Kakav je to sastanak?

Umoran si. Odspravaj malo. Kad ti zatrebam, pozovi me.

Onda opet čuh kako se vrata otvaraju i zatvaraju.

U selu je sve imalo glas i sve mi se obraćalo. Zvuci i glasovi su me napadali i uši počеше da me bole. A onda mi se polako vratio vid. Najpre je izgledalo kao da gledam kroz mleko. Kad sam opet mogao jasno da vidim, glasovi su umuknuli. Tada sam selo video drugačije.

Izašao sam iz prostorije u kojoj sam boravio i zbunjeno hodao unaokolo. Neki seljani su imali stopala okrenuta unazad. Čudio sam se kako mogu tako da hodaju. Neki ljudi su izlazili iz debla drveća. Neki su imali krila, ali nisu mogli da lete. Posle izvesnog vremena navikao sam se na čudan izgled tih ljudi. Prestao sam da primećujem njihove tri noge i izdužene vratove. Ono na šta nisam mogao da se naviknem bile su kolibe i kuće okružene zidovima sa prozorima na spoljašnjoj strani. Dok sam prolazio, nisam mogao da se ogledam u njima. Neki ljudi su ulazili u prozore i nestajali. Ja nisam mogao da uđem u njih.

Posle nekog vremena provedenog u toj šetnji, nisam umeo da se vratim do mesta gde sam bio smešten. Hodao sam po selu osluškujući ne bih li čuo glas one žene koja je brinula o meni. Zastao sam kod seoske pumpe za vodu i žena je došla do mene i kazala mi:

Šta radiš ovde?

Izgubio sam se.

Odvešću te nazad.

Pošao sam za njom.

Sada opet vidiš? pitala je okrenuvši u hodu glavu prema meni.

Da.

I tada mi se javi sasvim određeno i besmisleno osećanje da je poznajem. Bila je snažne građe, sa licem izrazite, meni poznate lepote. Nosila je jednostruki ogrtač sa cvetnim šarama i bila bosa. Koža joj je bila prekrivena belim crtežima. Njene oči su odavale neku čudnu svetlost koja je zaslepljivala kao zeleno ogledalo.

Ko ste vi?

Nije mi odgovorila. Kada smo stigli do jednog debelog drveta, ona otvori vrata u deblu. Unutrašnjost je izgledala savršeno, čista i uredna i topla.

Ja neću unutra , rekoh.

Ona okrenu glavu prema meni; lice joj beše bezizražajno.

Ali ovo je tvoj novi dom , reče.

Nemoguće. Pretesno je.

Nasmejala se, gotovo srdačno.

Kad uđeš, videćeš da je dovoljno prostrano.

Bilo je zaista prostrano, kada sam ušao. Seo sam na drveni krevet. Poslužila me je hranom iz polovine osušene tikve. Pirinač se micao na tanjiru i ličio na bele crviće. Mogao sam se zakleti da je bio umotan u pakovnu mrežu. Ali bio je sladak i dovoljno ukusan. Šolja iz koje je trebalo da pijem curila je sa spoljašnje strane. Kada je žena raspemila sto, pretvarao sam se da spavam. Pre no što je izašla, čuo sam kako kaže:

Dobro spavaj i povrati snagu. Večeras je sastanak.

Podigoh se.

Ko ste vi? upitah.

Ona tiho zatvori vrata za sobom.

Sačekao sam malo pre no što sam izašao iz drveta. Namerio sam da pobegnem odatle, ali nisam želeo da se odam. Lutajući po selu i tražeći izlaz, čuo sam kako ljudi igraju, kako neki raspravljaju o zakonima sela, a ne-

ki čitaju dugačak spisak imena, i čuo sam divne glasove kako pričaju priče iza drveća. Ali nikoga nisam video.

A onda, kad sam prolazio pored jedne kolibe iz koje je dopirao cilikav smeh stidljivih mladih devojaka, primetio sam da me jedna jednooka koza uporno i netremice posmatra. Ubrzao sam korak. Psi i pilići zurili su u mene. Imao sam neko sablasno osećanje da to ljudi pilje u mene kroz oči životinja. Prošao sam pored seoskog žrtvenika. Ispred njega se nalazila moćna statua boga sa velikim rupama umesto očiju. Bio sam ubeden da i bog motri na mene.

Dugo sam tako lutao tražeći izlaz. Čuo sam bestelesne glasove kako govore da veliki sastanak uskoro počinje. Svetla se nisu izmenila. Došao sam do jasminovog drveta punog belih ptica. Iza drveta je bio seoski trg, a iza trga ulaz. Nastavio sam da hodam i stigao do kolibe. Ispred kolibe, na stolici, sedeo je čovek sa tri oka na licu. Neprestano je gledao u mene i bio sam prisiljen da ga pozdravim.

Nemoj me pozdravljati , reče on.

I dalje je zurio u mene kao da je očekivao da ga prepoznam. Njegova tri oka su me zbunjivala i dezorijentisala. Ali kada sam pogled usredsredio na ona njegova dva normalna oka, odjednom sam ga zaista prepoznao. Bio je to moj nestali sused.

Šta vi radite ovde? upitao sam.

Šta misliš?

Ne znam.

Jedan vojnik je pucao u mene.

Pucao u vas? upitah, iznenađen.

Da.

Zašto?

Da bi me ubio. Šta ti radiš ovde?

Ja?

Da.

Ne znam.

Nasmejao se.

Reći će ti na sastanku.

O čemu će biti reči na sastanku?

O životu i smrti.

Kakvom životu i kakvoj smrti?

Ponovo se nasmejao, ali ovog puta praskavije. Oko njegovih usta i u načinu na koji su mu se pomerale oči bilo je nečega što mi je polako sve razjasnilo. Ustuknuo sam od užasa.

Bolje nemoj pokušavati da pobegneš , rekao je pakosno.

To mi je bilo dovoljno. Dok sam trčao prema ulazu, od stvari je nastajao metež. Onda shvatih da ne trčim napred, već unazad. Prošao sam pored oker-belih koliba i zaslepljujućeg nebodera. Čuo sam prodoran vrisak žene. Gromoglasni bubnjevi su se čuli u divljem zanosu. Kada sam zastao i potrčao unazad, shvatio sam da, zapravo, trčim napred. Tada sam video ženu koja je vrisnula i prvi put prepoznao svoju preminulu ženu. Jurila je za mnom u velikom bolu. Muškarci i žene i bestelesni glasovi išli su za mnom sa svojim krilima koja im nisu pomagala da lete i svojim stopalima okrenutim natraške. Projurio sam pored drveća koje je raslo naopako i pored kukuruznih polja izvan ulaza u selo. Kukuruzna svilica bila je zlatasta i divna. Seljani su me gonili sve do granice polja.

Prešao sam reku. Ptice iz šume navališe na mene. Dugo sam trčao bez predaha dok nisam stigao do svojih kola koja su se slupala kroz granje i razorila mravinjak. Nisam siguran šta se zatim dogodilo, ali kada sam došao sebi, našao sam se u slupanim kolima. Bio sam prekriven mravima koji su me nemilosrdno ujedali. Izgledalo je kao da sva ta isavijana metalna olupina raste iz mene i mogao sam da osetim kako se moja krv suši na sedištu. Na licu sam imao posekotine i komadiće razbijenog stakla. Dugo sam se mučio da izađem iz kola. Kada sam uspeo, osećao sam se isto onako ulupan kao moj auto i kao da mi je telo već bilo umrlo. Teturao sam kroz šumu. Jeo lišće limunove trave. Probijajući se kroz šumu, postao sam svestan da vidim duhove.

Svanulo je kad sam pronašao glavni drum. Posle izvesnog teturanja niz drum, ugledao sam kola koja su mi išla u susret. Ispružio sam ruku i mahnito mahao, i iznenadio se kada se auto zaustavio. Za volanom je sedeo neki mladić. Spustio je prozor na svojoj strani, a ja mu rekoh:

Nemojte ići tim putem. Pronađite mesto na kom ćete biti srećni.

Ali mladić me samo letimično pogleda, klimnu glavom i nastavi pravo. Gledao sam za kolima sve dok nisu nestala. Onda se odvikoh dalje, s nadom da ću stići do stračare onog starca pre no što umrem.

U gradu crvene prašine

*Jer svakome koji ima, daće se,
i preteći će mu; a od onoga koji
nema, i što ima uzeće se od njega.*

(Matej 25:29)

1

Emokhai je sedeo na zidu ispred kuće kada su započeli vazdušni manevri. Nije imao ni prebijene pare u džepu i dogovorio se bio s prijateljem da ode u bolnicu i zaradi nešto novca. Prethodne večeri je legao da spava praznog stomaka i tog jutra još ništa nije jeo. Prijatelj mu je kasnio.

Suvih očiju, tako da je neprestano morao da trepće, Emokhai je posmatrao vojne avione kako lete iznad njegove glave. Vežbali su obrušavanje za popodnevnu paradu. Avioni su jedan drugom presecali put i kružili tako da obrazuju izvestan poredak. Zastajali su u vazduhu, survavali se kao da će se srušiti tu, na gomile kućeraka, a onda se ponovo dizali u nebo uz savršenu ritmičku kontrolu. Stanovništvo grada se divilo tim prizorima. Deca su uzbuđeno vrištala. Žene, sa dlanovima na grudima, uskliknule bi u čudu, bez daha. Na Emokhaija avioni nisu ostavljali utisak.

Tog dana bio je pedeseti rođendan vojnog zapovednika. U gradu je sve vrvelo od vojske koje je bilo više

nego inače. Naveliko se govorilo o tome kako će se predstojeća proslava godinama pamtiti.

Emokhai skoči sa zida. Vazduh je bio vreo i suv i pun oker prašine. Pošao je do Mame Džo koja je ispred kuće spremala i prodavala pilav. Ona ga pogleda:

Ovaj naš zapovednik baš ume da slavi .

Ko ga šiša , odgovori Emokhai.

Posmatrali su avione. Njega je morila suva vrućina. Iznenadan užasan smrad pokvarenih jaja dopre s druge strane ulice. Avioni su se obrušavali i raspon njihovih krila bacao je ogromne nepostojane senke na mnogobrojne kućerke koji su se tu dizali kao neko bujno rastinje.

Možeš li da mi pozajmiš još pet naira? upita što je opuštenije mogao.

Mama Džo stavi ruku iznad očiju da ih zaštiti od sunca i žmireći pogleda u gromoglasne avione.

Šta je s novcem koji mi već duguješ?

Kad dođe Marjomi, platiću ti.

To uvek kažeš.

A da mi daš malo pirinča?

Ona mu odmeri jednu malu porciju u zelenom plastičnom tanjiru. Jeo je brzo, onako izgladneo, i nisu mu smetali neprijatni mirisi na ulici. Kada je sve pojeo, oprao je tanjir, obrisao ruke i rekao:

Sada se već bolje osećam .

Zahvali se Mami Džo i pođe da traži prijatelja. Pre-skočio je jedan odvodni kanal uz drum i sporo se vukao putem punim smeća, kad spazi čeličnu senku aviona koji se obrušavao. On naglo sagnu glavu. Kad je ponovo podiže, avion se, vibrirajući, vinuo nazad u nebo. Emokhai se prošuljao pored sportske kladionice Dobri Samarićanin , čijem je vlasniku dugovao nešto novca, i prešao jednu prometnu ulicu. Na drugoj strani neki kamiondžija se mučio oko nemogućeg tovara jama. Idući dalje, Emokhai uđe u čiste avenije koje su nosile imena bogataša, vladara i boraca za slobodu. Zatim pođe prema šumovitom području na kraju grada. To područje

bilo je ograđeno bodljikavom žicom. Kroz bodlje on uspe da izvuče guste pregršti raskošnog bilja. Emokhai je po stoti put udisao taj vazduh pokušavajući da utvrdi da li je istina da tu, tako blizu, zapovednik ima mnogo jutara bogato održavanih farmi marihuane.

Zatim on skrenu put jedine sportske kladionice u gradu u kojoj nije ništa dugovao. Svi su govorili o paradu u čast zapovednikovog rođendana. On uđe u zadimljenu stražnju prostoriju gde se dostojanstveno igrala partija pokera. Marjomi nije bio tamo. Vlasnik kladionice mu reče:

Bio je on ovde pre nekog vremena. Imao je tri keca i izgubio sve na fleš. Mislim da je u lošem stanju.

Emokhai napusti kladionicu i ode u kafanu u koju su njih dvojica najčešće odlazili, dve ulice odatle. Kada je razgrnuo crvene i žute trake zavese, zaglušila ga buka. Unutra je bilo veoma mnogo ljudi. Sve klupe su bile zauzete i praktično nije bilo mesta za stajanje, a vazduh je bio pun muva. Bučni glasovi dopreše do njega. Vlasnik kladionice je za šankom žestoko raspravljao sa tri prostitutke i jednim kamiondžijom. Muzika snažnog ritma treštala je iz zvučnika. Gosti su svuda raspravljali o tome koliko zapravo godina ima zapovednik, o tome da li je on dobar vođa, ili samo još jedan neotkriveni lopov na dužnosti.

Emokhai se gurao kroz znojjava tela. U kafani je bilo pretoplo, a ventilator na tavanici kao da je samo stvarao još veću vrućinu. Pronašao je Marjomija u jednom daljem uglu, kako sedi na visokoj stolici, s praznom čašom, grozničavo zabacujući glavu. Izgledalo je da je sasvim pijan. Bio je mršav, kost i koža, sa jasno ocrtanim venama na vratu. Dok je tako sedeo, povremeno bi osuo bujicu grdnji, osuda i protivoptužbi koje su bile istovremeno upućene i svakome i nikome. Otkad mu je žena pobegla sa nekim mišićavim kamiondžijom, Marjomi nije radio. S njenim odlaskom kao da ga je i sreća napustila. Ranije je kako-tako, mada opet nesigurno, zarađivao u kladionici i igrajući poker. Uvek je bio veli-

kodušan sa tipovima: drugi ljudi, pažljiviji, lukaviji od njega, otvorili su prodavnice zahvaljujući njegovoj nekadašnjoj intuiciji. Ali on više nije bio onaj isti čovek. Sada je petljao sa Nostradamusovim proročanstvima i misticizmom Lobsanga Rampe. I zato što je bio zbunjen time, počeo je na silu da isprobava svoju sreću, do krajnosti, bez pameti, dovodeći sebe u situaciju da se bije sa vojnicima, da vređa nepoznate ljude u kafani zato što se ne slažu s njim oko političkih pitanja i da se upušta u duge filozofske rasprave sa ženama koje vidi prvi put u životu. Ranije je u svojoj odvažnosti bio vesele prirode, a sada je od potištenosti u koju je zapao postao svadljiv i odbojan.

Stojeći iza Marjomija, Emokhai reče:

Cujem, prijatelju, da si izgubio sve pare .

Marjomi se okrenu, zagleda se u njega, podiže svoju praznu čašu, gucnu iz nje, pa reče:

Imao sam tri keca i izgubio na fleš .

Loša sreća.

Tebi loša sreća.

Emokhai se nasmeja i nasloni svoje teško telo na šank. Čutili su malo.

Šta je bilo s tobom? upita najzad Emokhai.

Ništa.

Ali trebalo je da dođeš kod mene.

Plati mi piće.

Švorc sam. Trebalo je da idemo u bolnicu.

Previše je toplo da bismo razgovarali o poslu.

Idemo ili ne?

Kad nešto popijem.

Emokhai je zurio u njega.

Ti si lud , najzad reče.

Marjomi prsnu u praskavi smeh.

Našem zapovedniku je rođendan. Šta si se ti tako uozbiljio?

Emokhai, kome se vrtelo u glavi od vrućine i iznenadnog napada gladi, potisnuvši svoje tegobe reče:

Za tebe ne znam, ali ja idem .

Kuda?

U bolnicu.

Emokhai napusti kafanu dok su ga usput mučile muve i neodoljiv miris izvetrenog palminog vina. Napolju je vrućina nadmašila samu sebe. Emokhai nije mogao da diše. Prešao je put i čekao. Izvadio je zgužvanu paklu cigareta i zapalio jednu. Mrzeo je da puši na gladan stomak. Okružen ženama koje trguju na pijaci i domamljivačima mušterija u garažu, vojnicima i vojnim policajcima, razmišljao je o Marjomiju. Razmišljao je o nepostojanoj naravi svoga prijatelja, o njegovoj neobično cenjenoj krvi koja ga je takoreći spasla da ne umre od gladi. Razmišljao je o novcu. Marjomi izađe iz kafane zabacujući glavu i zažmiri u pravcu Emokhaija. Emokhai ode i stade ispod zaslona jedne tezge ispred koje se nalazio odvodni kanal sa ustajalom vodom. Zagledao se u prazne konzerve koka-kole i stranice iz novina koje su plutale zajedno sa algama. Marjomi polako pređe put.

Je li se ti bojiš smrti? upita ga Emokhai.

Isprva, hodajući polako iza Emokhaija, Marjomi ne reče ništa. Dok su tako išli, turbine aviona tutnjale su iznad njih. Emokhai na trenutak vide poklopac iznad glave pilota u zelenoj kabini.

Zašto bih se bojao smrti?

Jedna kolona automobila sa još desetak pratećih vozila glasno prozujala pored njih. Za kolonom su išla lukusna kola, a za njima naoružani tenkovi.

Prošli su pored Vrhovnog suda i njegovih bronzanih statua iz vremena stare Carevine. Išli su putevima uz koje su se drevne statue, simboli vlasti, raspadale pod uticajem sunca i pod naletima peska i vetra. Prošli su kroz jedno područje na kom je nekada, pre stotinu godina, bila pijaca na kojoj se trgovalo robljem. Dok su hodali, Emokhai je osećao kako mu se nos i pluća pune prašinom i zagušljivim isparenjima iz vazduha. Prošli su pored banke u kojoj je, govorkalo se, glavni deoničar bio zapovednik. U ulici Ekenva prošli su pored čitavog

lanca supermarketa koji su, kako kažu novine, pripadali zapovedniku, ali su se vodili na ime njegovog nepostojećeg sina. Emokhai je išao teškim korakom, zagledan u zgrade. Iza njega Marjomi je mrmljao nešto o tome kako treba pronaći veze za posao. Zvuci muzike iz prodavnica gramofonskih ploča i iz soba nezaposlenih neženja, panika sirena i dehidrirajuća vrućina pratili su ih celim putem do bolnice. Emokhai je čekao ispod grana jednog neplodnog narandžinog drveta, nekoliko metara od bolničke kapije, da ga Marjomi stigne. Marjomi, nestabilan i sav rasejan, posrtao je ulicom praveći brze pokrete koji ga nisu daleko odvodili. Izraz u očima davao mu je povremeno izgled kriminalca. Dovukao se do Emokhaija, spustio mu ruku na rame i pogledao u Memorijalnu bolnicu kraljice Meri, sa spomen-pločama, statuama izjedenim od prašine, zarđalim kolima hitne pomoći koja su pokvarena stajala u dvorištu i natpisnom tablom sa koje se ljuštila farba. Onda reče:

Prijatelju, mora da nešto nije u redu sa nama .

Kako to misliš?

Šigurno postoji bolji način.

Šta to trabunjaš? Imaš skupu krv, čoveče. Hajdemo.

I tako oni, tog ključalog popodneva, uđu u bolnicu. Sestre su prema njima bile veoma neljubazne i uguurale su ih u čekaonicu. Prvo su pozvale Emokhaija. Vukući noge, on ode u jednu od skućenih prostorija za davanje krvi. Marjomi ostade da sedi zabacujući glavu, lomeći prste, žuljajući se na neudobnoj metalnoj stolici. Kada se Emokhai vratio, pošto je prodao pola litre krvi, bio je veoma bleđ. Posrtao je prolazeći kroz vrata čekaonice. Zatim se skljojao na stolicu, zatvorio oči i neujednačeno disao.

Prošlo je izvesno vreme dok nisu pozvali Marjomija. A pre no što su ga pozvali, morao je da napravi malo gužve. Otišao je do jedne sestre i prepirka je započela.

Meni treba novac! vikao je.

Prodali ste dovoljno za jednu nedelju. Zar mislite da mi to pijemo, ha? odgovorila je sestra i besno otišla.

Marjomi se vrati u čekaonicu. Poče da šeta tamo-amo u neobičnom besu. Bio je u lošem stanju tog popodneva. Nekada je on bio jedan od neumornih radnika grada. Kad nije bio u sportskoj kladionici, da tamo zarađuje pokušavajući da proda tipove, bio je u garaži i požurivao ljude da uđu u ovaj ili onaj taksi. Tipovao je na osnovu jednog vrlo poverljivog i proizvodnog sistema brojeva sistema koji se raspao kada ga je napustila žena. Posle toga nije prodao više nijedan tip: stalno su bili promašeni. Pročulo se da on malo vara. Hazarderi počеше da ga zadirkuju kako uvek prodaje tipove na koje se nikada sam ne kladi. U garaži je postalo isto tako teško: pošto je pao u očajanje, počeo je da krši nepisana pravila u tom poslu. Ostali počеше da ga smatraju malo nepoštenim ortakom. Da bi neko bio dobar domamljivač mušterija, morao je imati naročitu, kontrolisanu strast, maniju za brzim poslom koji se vrši spontanizbijanjem energije. On je izgubio svoju žestinu. Postao je bezvoljan i proketo lenj, prepušten slučaju, čovek koji se ne slaže sa sopstvenom predstavom o samome sebi.

Tako je on izgledao tog popodneva dok je koračao tamo-amo i dok su njegovi pokreti odavali neku mahnititu energiju.

Zašto mirno ne sedneš, ha? reče Emokhai. Izgledaš kao muva bez glave.

Gledaj svoja krvava posla! odgovori mu Marjomi, sedajući.

Posle nekog vremena izađe sestra i pozva ga u prostoriju za davanje krvi. Oteturao se za njom. Ravnodušno, nestrpljivo, rekoše mu da legne na kauč. Zabiše mu špric u venu na ruci i izvukoše malo krvi. Onda mu oko nadlaktičke vezaše jak gumeni zavoj i napumpaše ga. Rekoše mu da stisne pesnicu. Sestrama se žurilo. Bolnica je bila prepuna povredjenih u pljačkama, u sukobima sa vojnicima, žrtava tuča sa polomljenim staklom, ljudi

koji pate od raznih nastupa bolesti, bolesnih i onih na samrti. Pacijenti su ležali natrpani po prolazima i hodnicima, ječeći i vičući u crveno popodne.

Marjomi poče da mlatara slobodnom rukom. Veoma mu je smetalo što je gumeni zavoj tako čvrsto stegnut.

Stegnite pesnicu! zapovedi sestra.

On je stegnu i oni mu lagano izvukoše krv u špric. Od gledanja u krv pripade mu muka; gađenje mu se videlo iz očiju.

Otvorite oči! viknula je sestra.

On zatrepta i pogleda okolo. Činilo mu se kao da sanja.

Ili ćete dobiti slomljenu iglu u veni! dodade sestra, smejući se.

Marjomi ostade budan uz ogroman napor volje. Njegova se krv sakupljala u epruveti, a žuč mu se popela u usta i on ju je držao tamo dok mu je sve leluvalo pred očima na vrućini u toj bolničkoj prostoriji. Oticanje njegove krvi u staklenu epruvetu uvek bi ga uplašilo. Kad su završili, sestra mu je kazala da sad treba da jede mnogo hrane bogate proteinima.

I voće jedite, reče mu, ili će od vas ostati samo kostur sa osušenom kožom.

Marjomi se, osećajući se pre kao da je pao u san nego da se iz njega probudio, otetura iz sobe za davanje krvi, pored čekaonice, pravo na ulicu, sa dve naire u ruci. Emokhai izađe za njim.

Ideš, ha?

Marjomi mu pokaza dve naire koje je zaradio.

Ovo je manje nego što dobije prostitutka, reče, tupo zureći.

Zatim izađe u buku urlajućih aviona. Kada se našao sasvim na suncu, izgledao je ošamućen. Treptao je očima i posrtao kao da je iznenada oslepeo. Bilo je veoma vruće. Čak su i zarđala kola hitne pomoći odbijala oštre zrake svetlosti. Marjomi ispusti neki čudan glas, kao da se ponovo punio energijom, a onda krenu kroz vrućinu

i prašinu. Neprestano je nešto mrmljao sebi u bradu i posrćući išao napred, pomalo smeten.

Vrti mi se, reče.

Samo polako, odgovori Emokhai, čvršći nego ikad.

Hajdemo u kafanu. Moram nešto da popijem.

Ja idem kući.

Zašto?

I meni se vrti.

Ti si k o bik. Otkud tebi da se vrti?

Šta je s paradom?

Kako šta?

Treba da odemo i okušamo sreću.

Kasnije ćemo o tome da razgovaramo. Vrti mi se.

Sada ćemo o tome da razgovaramo. Ideš ili ne?

Naravno da idem. Šta mogu da uradim sa ove dve proklete naire?

Znači, bićeš tamo, ha?

Da. Ali moram nešto da popijem. Nije mi dobro. Video sam kako mi krv otiče u epruvetu.

I ja isto.

Avioni koji su brujali iznad njihovih glava pojačашe Emokhaijevu glad. Marjomi je koračao ispred njega, saplićući se o kamenje.

Moramo da pronađemo posao, reče Emokhai.

Nema posla u ovom gradu.

Moramo da pronađemo neku vezu.

Gde?

Upravo su bili stigli do Vrhovnog suda, do njegove zgrade koja se već žarila, kad sa neba poče nešto lebdeći da pada. Isprva oni to nisu primetili. Ali kada je gomila papirnatih traka sa užarenog neba pala na Marjomijevo rame, on čudno kriknu, pogleda gore i onda pade u nesvest, u spečenu prašinu na zemlji. Pljusak konfeta i papira padao je iz aviona i sve je to ličilo na silaženje insekata u biblijskim proročanstvima. Osećajući se kao da je došlo do invazije, kao da je objavljen no-

vi rat, Emokhai otrča do svog prijatelja koji se onesvestio kad su pale te papirnate trake.

Šta je s tobom? reče dodirujući Marjomijevo rame.

U trenutku dodira Marjomi otvori oči. Izgledao je kao preplašena životinja. Onda, u iznenadnom besu, on skoči na noge. U očima mu se video jed. Bio je zle volje. Izmučen pogled treptao je u njegovim očima. Klatio se jedva stojeći na nogama i držao se za glavu. Gledajući oko sebe paranoidno ukočenim pogledom, on reče:

Idem u kafanu .

Posrtao je ulicom ne zahvalivši se prijatelju na brizi, ne osvrćući se i ne očistivši čak ni crvenu prašinu koja mu se zalepila i na potiljku, i na drugoj strani lica i svuda po izbledelim farmericama.

Emokhai je posmatrao svog druga kako odlazi. Onda se zagleda u papirnate trake što su u piruetama padale na zemlju. Podiže jednu. Na papiru je bio utisnut portret zapovednika, vojnika koji je navodno spasao grad za vreme opsade u ratu. Ispod portreta ispisana je bila rečenica: *Želimo Vam srećan rođendan* .

Avioni su ponirali, svuda šaljući senke. Konfete su i dalje padale u slapovima. Golišava deca trčala su okolo trudeći se da sakupe što više traka. Emokhai je žurio kući. Prošao je pored bezobličnog smetlišta koje kao da je svakoga dana bivalo sve veće. Išao je kući po neumornom bleštavilu sunca, pod senkom papirnatih traka koje su padale po kolibama od blata i koje su tiho tapkale po glavi sve one stanovnike geta koji su žurnim ili laganim koracima išli svojim poslom.

2.

Kada je stigao kući, Mama Džo mu je kazala da je dolazila Dede.

Nije ostavila poruku?

Rekla je da će kasnije opet doći.

Emokhai uđe u svoju sobu. Bio je žedan. Pogleda u plastičnu zelenu kofu koja je stajala pored kredenca i vide da nema vode za piće. Od dna pa sve do ruba, kofa je bila obložena crvenim talogom. Vodovodne cevi u njihovom dvorištu niko nije popravio od kako su popucale još pre tri godine, samo dve nedelje pošto su bile postavljene. Emokhai izađe napolje i kupi kofu vode od vlasnika aluminijske cisterne iz susedstva. Kada se vratio, sede na drveni krevet. Iz stražnjeg dvorišta dopirao je smrad od nužnika u kom se koristila voda iz kofe. Prozori nisu mogli da se otvore i memljivost sobe skoro se mogla osetiti u ustima. Emokhai udahnu duboko, razmišljajući o novcu. Zagledao se u registar imena uglednih ljudi iz njegovog grada. Registar je bio poprskan crvenom prašinom. Razmišljajući tako o novcu, Emokhai zaključio da je nemoguće obogatiti se na pošten način. Gde ima novca ima i krađe, reče on sebi. Ustao je, izašao iz sobe, doneo malo vode sa bunara i okupao se. Obrisao se u sobi i obukao za paradu. Pogledao se u ogledalu na zidu. Činilo mu se da je pristojno obučen. U iznošenom sakou, sa krstom oko vrata, sa satom koji nikada nije radio i u farmericama koje su mu bile tesne, izgledao je zapravo kao čovek koji pokušava da sakrije svoj očaj.

Kad je izašao napolje, počeo je opet da se znoji. Sunce je nemilosrdno peklo. Mama Džo, sa detetom vezanim na leđima, sedela je na maloj stolici. Ogrtač je spretno savila između nogu. Znoj je sa nje kapao u veliki tiganj u kom je cvrčalo biljno ulje i u koji je ona spustila loptice samlevenog pasulja za akaru⁶ koju je spremala za večeru. Ostala njena deca, gola i sva prašnjava, igrala su se po ulici dugim uskim zastavicama i papirnim trakama od kojih su pravila lančice oko vrata.

Mama Džo , reče Emokhai, ako Dede opet dođe, kaži joj da me pričekaj .

Ona klimnu glavom.

⁶Vrsta slanah pogačica, obično sa pasuljem. (p.p.).

Emokhai napusti zajedničko dvorište. Sunce je samo sipalo svoj sjaj boje rde i vatru. Avioni su se obrušavali slobodnim padom, a njihova metalna krila zelenela su se na nebu oker boje. Dugačke uske zastavice lebdele su iznad kuća. Dok je tako hodao ispod ujednačenog brujanja aviona koji su kružili na nebu, pomisao da je zapovedniku zaista rođendan, najednom ga, neočekivano, baš razveseli.

Emokhai postade svestan sve veće gužve vojnih vozila. Iznad pročelja banke stajale su zastave i čestitale zapovedniku. Jedne novine su na naslovnoj strani objavile uvećanu fotografiju zapovednika kad je bio beba beba koja će jednoga dana spasti grad.

Kamioni guseničari zaoraše drumove koji su podrhtavali pod škripom povorke automobila i oružanih kamiona što su ludo jurili. Džipovi sa milicijom pozadi zaglušili su ulice bukom. Na onom delu trga gde nije bilo vozila skupilo se mnoštvo sveta. Prodavci hrane, sa posudama na glavama, zastali su da posmatraju paradu. Sindikat žena koje trguju na pijaci, izašao je u punom broju, noseći plakate sa rođendanskim čestitkama upućenim zapovedniku. Plesači iz unutrašnjosti zemlje, izvođači saltoa iz malih zaliva koji su nekada predstavljali prolaz za trgovinu robljem, takođe su se pojavili sa zastavama. I plesačice iz Agbora, sve žene, mašući plavim maramicama iznad svojih glava, došle su da daju podršku vladi. Došle su i neženje, u svečanim odelima, brada posutih prašinom. Beše tu oko svega i kružna odbrambena linija od gusto poredanih vojnika sa puškama čvrsto stisnutim ispod pazuha i bičevima koji su visili sa njihovih metalnih pojaseva.

Vojna muzika koja se orila i treštala, nadglasala je sve druge zvuke u gradu. Ispred svake statue i spomenika na trgu stajao je vojnik. Statue su često predstavljale okrutne likove iz davne prošlosti: kraljeve, kraljice, tirane, vladare koji su trgovali robljem i koji su terorisali svoj narod potvrđujući taj teror neverovatnom mrežom sujeverja i stravičnih obreda.

Emokhai je hodao kroz galamu bubnjeva i limenog orkestra, pretražujući po tom mnoštvu ljudi, pokušavajući da pronađe nemirnu Marjomijevu glavu. Emokhai se nasmeši pri pomisli na svog prijatelja. Marjomi: žirooskop ustalasale gomile, tih kao mačka. Marjomi koji je mogao da zaradi za život prodajući krv u Memorijalnoj bolnici kraljice Meri i prazneći džepove ljudi. Marjomi: razdraženi agent koji se kune da su vlasti pokušale da ga otruju samo zato što je bio iskren. Emokhaiju se učini da je video nekog ko liči na njega, nekog sa jednom krakom rukom i glavom koja je nemirna kao glava gladnog pileta.

Prošavši polako pored jednog vojnika, udišući miris znoja sa njegove uširkane žučkastosmede-zelene uniforme i miris vreline njegove puške, Emokhai kliznu u gužvu i dodirnu Marjomijev lakat. Sasvim nepoznati čovek okrenu namrgođeno lice prema Emokhaiju koji se brzo izvini i pobeže ponovo u gužvu. Marjomi: to je baš ličilo na njega - da ga čovek vidi u drugim ljudima a da to zapravo ne bude on. Emokhai iznenada shvati da se Marjomi neće pojaviti na paradi.

Poče vojna vežba. Vojnici poredani u tri linije, nakićeni, sa urednim činovima, marširali su u oblacima crvene prašine. Marširali su ujednačeno kao roboti, levadesna, u čizmama prekrivenim prašinom, sa puškama koje su se sijale na žestokom suncu. Jedan oficir, sa štapom ispod pazuha, sve ih je pregledao. Vojnici su se znojili, sušili se, ponovo znojili, i taj beskrajni proces dade njihovim licima izraz neke gladne surovosti. Avioni su zujali na nebu. Đaci izvedeni u gomilama, u velikom broju, skapavali su od vrućine na nemilosrdnom suncu. Počasna paljba zapara vazduh.

Emokhai se probijao kroz šaroliku gomilu sve dok nije stigao do grupe ljudi, jedinih koji se nisu plašili, ili su bili dovoljno glupi da razgovaraju dok se peva nacionalna himna. Jedan zdepasti čovek u belom safari odelu i sandalama izgleda da je predstavljao središte grupe. Govorio je mašući rukama tako da je ličio na vetrenja-

ču, probadajući vazduh, slučajno rušeći ljudima šešire sa glava i mrmljajući izvinjenje, dok mu se pena skupljala u uglovima usana. Emokhai se progura bliže. Od bubnjeva je podrhtavala zemlja, a od zemljotresnih duvačkih instrumenata cvokotali su mu zubi.

Šta on umišlja da radi, ha? glasno reče zapenušeni.

Nekoliko smeđe-crvenih glava okrenu se u njegovom pravcu. Crvene oči su ga posmatrale i upiljenim pogledom odmerile ga od jeftinih sandala do kose obojene prašinom, i spoznale sve što su želele da znaju, te prestale da obraćaju pažnju na njega.

Zapenušeni nastavi:

Zar svaki rođendan mora da bude velika parada samo zato što je on vojni zapovednik? Da bacaju prašinu na grad. Da stružu ionako loše puteve tim svojim čudovišnim vozilima. Koliko on to ima godina kad čitav grad treba da stane zbog njega!

Krug oko tog čoveka se proširio. Na trenutak je ličio na ludaka, i stoga postao zanimljiv drugima. Odjeknuše trube. Mnoštvo svetlosnih zraka u mlazevima zablješti sa tribine. Zapovednik se pope na drveni podijum, a znojava gomila je klicala. Vojnici učvrstiše svoje redove oko bine. Zapenušeni je bio neumoljiv.

Vidi ga samo. Naduvena budala! Debeo kao svinja! Pun hrane otete narodu od usta. Još kad pomislim da je za vreme rata opljačkao jednu našu banku. Mi smo ludi. Svi mi koji prelazimo preko tog besmisla ludi smo! vikao je, sve jače, glasom punim neke surove energije.

Svaki put kada bi podigao ruke, ispod pazuha su mu se videli nepravilni krugovi od znoja.

Kad bih bar imao tako retku krv kao što je Marjomijeva, razmišljao je Emokhai dok se primicao tom čoveku. Odagnavši od sebe sliku gomile koja ga napada, Emokhai samo što nije dodirnuo čoveka, kad on prosu još jedan krešendo uvreda. Orkestar, zaszviravši još glasnije kada je zapovednik narodu poslao pozdrav stravičnog autoriteta, vojnom muzikom načini gromoglasnu

buku. Metalne čizme praskale su po zemlji ustostročenom energijom. Bilo je zadivljujuće posmatrati preciznost s kojom je sve to izvođeno. U sredini terena, gde se vijorila nacionalna zastava koja je polako ali sigurno trulila, nehajno su mahala deca. Mahala su malim crvenim zastavama na zašiljenim štapićima. Mahala su bez svrhe i bez ikakve veze sa muzikom koja je treštala.

Jedan oficir zaurla komandu. Oglašise se trube. Zapovednik priđe mikrofonu. Opet se oglašise trube. Zapovednik podiže ruku zapovedivši trubačima da prestanu da sviraju. Zatim, ponovo mahnuvši rukom, dade znak gomili da se stiša. Želeo je da ga čuju. Po njegovom držanju videlo se da je nekada bio bokser.

Čovek u safari odelu isisavao je ostatke hrane iz zuba. Emokhai je znao da mora da bude brz. Vojni zapovednik koji je izdaleka ličio na bradavičastu svinju, nastavio je da govori. Govorio je naglašavajući svaku reč i polako, a ipak niko nije mogao da razume šta on to govori. Deca su mahala zastavicama. Zapovednik načini odsečan pokret rukama. Lice mu se sijalo. Avioni koji su do maločas izgledali kao tačkice na nebu, spustiše se uz grmljavinu motora. Svetlucave papirne trake plovile su ka podijumu, iznad zapovednikove glave i posvuda iznad paradnog terena. Zapovednik pobesne zbog te greške i poče ljutito, iz sveg glasa, da izdaje naređenja koja su bila pogrešno shvaćena. Orkestar zaszvira. Ako je zapovednik imao držanje boksera, onda je njegov protivnik bio kaos koji je on sam stvorio s ciljem da vlada.

Deca su mahala.

Emokhai dotače čoveka u safari odelu. Dodir je bio dovoljan. Zatim se pažljivo progura kroz gomilu neprestano držeći onog čoveka na oku. Bio je dovoljno daleko kada je čovek otkrio da je pokraden i pobesneo. Trčao je tamo-amo. Onda mahnito poče da pretražuje zemlju.

Kada je gomila navalila na čoveka, Emokhaiju postade jasno zašto su deca mahala zastavicama tako neujednačeno. A kada se čovek ponovo pojavio, sa odelom

u dronjcima, bio je razjareniji nego ikad. Kleo je takvom žestinom da su deca prestala da mašu i zagledala se u njega. Psovao je lopova, psovao prokleti grad i drao se na svakog ko bi ga pipnuo.

Avioni se oboriše nisko i zaglušiše njegove psovke. Zapovednik je na podijumu primao odlikovanja, spomen-medalje i poklone od državnih moćnika. Oko vrata su mu visile žute trake i medalje iz odseka za finansije, službene pohvale sa državnih univerziteta, koje su sastavili i cenzurisali njegovi sopstveni nadzornici. Primio je zlatne lančice od tajnih udruženja i multinacionalnih preduzeća. Muzika se orila. Kada je čas darivanja prošao, on ode i otkri bronzanu statu u sa svojim likom koja će stajati tu, pored ostalih statua što su bledele na suncu.

Avioni doleteše opet. Deca sagnuše glave. Emokhai se sagnu zajedno s njima. A kada su ponovo pogledali gore, videše kako neki papirići padaju iz aviona kao lepljive pahuljice sa neba. Zapovednik započe žustar govor, dok su deca svako od njih sa ponekom upalom bila sasvim zbunjena. Orkestar je gromoglasno svirao svečani marš, a muzičari su marširali oko terena prema izlazu. Zapovednik lakim korakom siđe stepenicama sa podijuma i krenu prema limuzini. Kola, zelena, zaštićena od metaka, sa zatamnjenim prozorima, automatskim telefonima, frižiderom i garniturom stonih boca od brušenog stakla sa čepom, imala su oblik strele i izgledala savršeno udobno. Ađutant otvori zadnja vrata. Zapovednik pozdravi svoje oficire, koraknu i, pognuvši se, uđe u vozilo. Proslava tek beše započela. Ostali državni službenici udoše u svoja kola. Prateća vozila uključise sirene. Kolona polako napusti teren na kome se odvijala parada. Zapovednikova limuzina je bila u sredini povorke. I dok su njegova kola tako prolazila, ljudi nisu mogli da ga vide. Nisu mogli da vide u šta se on onda pretvorio, kakve su tajne fizičke izopačenosti prekrile njegovo lice i kakve su bile njegove nakaznosti.

Deca su mahala.

(42)

Bilo je tako toplo da su prestala da se znoje. Mahala su zastavicama kao da su, sasvim beznačajno, pokušavala da privuku zapovednikovu pažnju. A potom, kad su se razišla preko terena, svako svom domu, ponela su sa sobom one papiriće što su pali iz aviona i papirne trake kao uspomene na godinu u kojoj je zapovednik proslavio pedeseti rođendan.

Emokhai napusti mesto parade zajedno sa decom. Idući ulicama, osećao je neku nejasnu gorčinu, osećao je potrebu da nešto šutne. Svuda su bili oblaci prašine. Kada je izašao iz prašine, činilo mu se kao da se smanjio, kao da je postao senka, još nevidljiviji. Na putu kući on ispred kladionice nalete na Marjomija. Bio je pijan, grozničav, i lice mu je izgledalo izmučeno. Neprestano je zabacivao glavu i istovremeno trzao rukom. S njim je bila neka mršava žena koju Emokhai nikada ranije nije video.

Šta je bilo s tobom? upita Emokhai.

Gledaj svoja posla.

Ali čekao sam te na paradi.

Bio sam zauzet.

Šta si radio?

Gubio pare, reče mršava žena pre no što je Marjomiji progovorio.

Umukni, znaš? reče Marjomiji ženi.

Emokhai ju je proučavao. Nije bila privlačna. Imala je koščato lice i upale oči. Nosila je tesnu plavu haljinu koja je naglašavala njenu koščatost. Ljutit izraz na njenom licu nekako čudno slagao s Marjomijevim nemirrom.

Znači ti si se kockao dok sam te ja čekao, ha?

Marjomiji nervozno zabaci glavu.

Ovog puta sam izgubio na četiri keca.

Sve pare?

Ne sve.

Sve, reče žena.

Umukni!

(43)

Žena pođe napred i zastade. Posmatrala ih je obojicu. Zatim prezrivo okrete glavu i ode.

Još uvek mi se vrti , kazao je Marjomi kada žena više nije mogla da ga čuje.

Idi kući i odmori se.

Ne mogu.

Zašto ne možeš?

Zato što sam siguran da će se nešto dogoditi.

Šta to?

Ne znam. Nešto dobro.

Šta ako padneš u nesvest?

Ustaću.

Ti ludiš, znaš?

Znam.

Ispao si nitkov što nisi došao na paradu.

Šta sam propustio?

Emokhai mu pokaza novčanik koji je ukrao. Marjomi poseže za njim, ali Emokhai povuče ruku.

Mogli smo imati dobar dan.

Marjomi slegnu ramenima.

Moram da nađem posao , rekao je, moram da letim pod zastavom .

Kakav posao, kakva zastava?

Zastava moći.

Emokhai vrati novačanik u džep.

Ti si neozbiljan , reče i pođe.

Marjomi ga uhvati za ruku i, gledajući iskreno u nje, ga grozničavim očima, reče:

Sestra je rekla da moram dobro da jedem .

Pa jedi onda.

Sutra idem u bolnicu.

Emokhai je gledao u bledo lice svog prijatelja, skoro samu kost i kožu. Onda pomalo ljutito reče:

Pa?

Kako mogu dobro da jedem kad nemam posao?

Emokhai oseti da mora da se savlađuje.

Kakve to veze ima sa mnom?

Marjomi oslobodi Emokhaija svog neobično čvrstog stiska. Zabacujući glavu i promenivši držanje, on reče:

Pozajmi mi dve naire .

Emokhai poče da se smeje. Bio je ogorčen, bio je besan i imao je želju da udari Marjomija, ali umesto toga on se smeja. Marjomi je ravnodušno zurio u njega, kao da izaziva Emokhaija da bude zao, da bude nasilan.

Mehaničkim pokretima, kao da nije bio svestan onoga što radi, Emokhai izvadi ukradeni novčanik i dade Marjomiju dve naire. Marjomi stavi novac u džep, potapša prijatelja po ramenu i reče:

Hajde da nešto popijemo .

Tog trenutka Emokhai kao da se iznenada oslobodio čini. Oči ga zaboše od jakog svetla. Bio je zbunjen.

Idem kući , reče ne pomerajući se. Ali videćemo se kasnije.

Marjomi klimnu glavom i otetura se do one žene koja ga je nestrpljivo čekala pored kioska. Kad se Emokhai okrenuo da vidi kako izgledaju kao par, oni su već bili otišli.

Kad se približio svojoj ulici, ustanovio je da je njegov kraj pun vojnika. Iskakali su odostrag iz vojnih kamiona. Divljali su po otrcanim bordelima na dva sprata koji su izgledali kao da će se srušiti pod težinom tog jeftinog bludničenja. Vojnici su uglavnom bili pijani i ponašali se prostački, a sve u čast zapovednikovog rođendana. Emokhai prođe pored jednog redova koji je za sobom vukao neku ženu. Žena, ukrućenog vrata, histerično se smejala.

Emokhai je otišao u svoju sobu i izručio sadržaj novčanika na krevet. Gorko se razočarao onim što je pronašao. U novčaniku je bilo nekoliko poslovnih kartica, tri naire i mnogo bakarnih novčića. Emokhai opsova. Onda poče da se smeje. Trebalo je da zna. Trebalo je da zna da oni koji previše pričaju, koji previše galame, koji suviše vole da kritikuju, uglavnom nemaju ništa. Emokhai iznese bedni novčanik u dvorište i baci ga pre-

ko zida u gomilu gnjilog smeća. Vрати se do kuće i zaključа vrata. Kad je prolazio pored sobe svog suseda, na trenutak je ugledao zapovednikovo lice na malom televizijskom ekranu. Emokhai zastade. Zapovednik je govorio o svojim poredama za vreme rata. Njegovo naduveno lice sijalo se od znoja.

Emokhai je, stojeći tako pored susedove sobe, s licem priljubljenim uz prozor sa rešetkama, gledao malo televiziju. Onda postade svestan čudnih zvukova koji su dopirali iz radionice za hemijsko čišćenje, druga vrata odatle. Vlasnik hemijskog čišćenja, jedan rozenkrojcer, pevao je samoglasnike. Napolju se odeća koja se sušila na žici ukrutila od oker prašine. Emokhai ode ispred kuće i stade da posmatra avione. Mama Džo je otišla na pijacu, u ranu večernju kupovinu. Njena tezga je bila prazna. Čekajući Dede, boreći se sa prašinom, on oseti glad. Slušao je umirujuće samoglasnike iz hemijskog čišćenja. Odluči da ode i nešto pojede.

Kad je izašao iz zajedničkog dvorišta i pošao u najbližu buku, pade mu u oči da je sav živi svet bubašva-be, mačke, psi, lišće zakržljalog narandžinog drveta bio zatrpan prašinom. Pronašao je buku, tiho jeo i, osećajući se bolje, otišao. Napolju ga dočekaše svetla. I, očima koje su se bile usredsredile na hranu u mračnoj buki, on kao da vide grad po prvi put. Gledao je crvenu prašinu i, na vrhovima limenih krovova, video crteže imperije uništene tokom istorije.

Razmišljajući o fudbalskim timovima na koje bi mogao da se kladi, išao je prema kafani u koju je najčešće zalazio, u nadi da će tamo popiti nešto sa Marjomijem. Na samom ulazu u kafanu začu neki ženski glas kako ga poziva s druge strane ulice. Okrenuo se i, osećajući se istog trenutka vedrije, on shvati da je to Dede.

Gde si bila? upita je kao da je još samo pre deset minuta bio sa njom.

Tebe sam tražila, reče ona prelazeći ulicu.

Ona je nekada bila Marjomijeva devojka, pa je onda prešla u Emokhaijeve ruke. On se od nje prilično br-

zo umorio. Izlazili su zajedno mesec dana. Njene navike su koštale mnogo više nego što je Emokhai mislio da ona zaslužuje. Najviše vremena je provodila čitajući američke magazine. Seksualno je bila nezasita i kada su bili sami ništa drugo nisu radili. Nije stizao da obavi svoje poslove. Njegov sistem brojeva, izveden iz Marjomijevog, počeo je da se raspada na sedmicama. Izgubio je posao. Ona, na drugoj strani, odbijajući da bilo šta radi, šetkala se po prljavom zajedničkom dvorištu u večernjoj haljini koju su izjeli moljci. Onda, jednoga dana kad su se posvađali, on otkri da je ona potencijalni ubica. Uzela je nož i bacila ga tako snažno da bi ga, da ne beše sreće, prikovala za orman raspolovivši mu srce. Kada je izašla iz njegovog života, prvo se potrudila da mu ojadi sobu. Nisu govorili dve godine. A onda su, nedavno, povezali niti starog prijateljstva i postali srdačni jedno prema drugom. Dugovao joj je pedeset naira.

Dok je prelazila put, Emokhai ju je posmatrao. Imala je okrugle naušnice, a na usnama razmazani crveni ruž. Ono što je ostalo od njene lepote bilo je zatrpano salom. Imala je podvoljak. Oči su joj skoro poprimile boju gradske prašine. Na licu joj se neprestano ogledao sarkazam. U hodu je namerno njihala svojim pozamašnim kukovima.

Emokhai, kako je?

Dobro.

Posmatrao ju je. Kada mu je prišla, obavio joj je ruku oko struka, ali ga ona odgurnu.

Idem nešto da popijem, reče on.

Stajala je neodlučno ispred kafane. Emokhai uđe, a trakaste zavese zašuštaše za njim. Miris prosutog palmi-nog vina probudi u njemu žeđ. Ne okrećući se da vidi da li je Dede ušla za njim, ode do šanka i naruči dva piva.

Ja ne pijem pivo, reče ona iza njega.

Šta onda?

Staut.⁷

⁷Jako crno pivo (p.p.).

On promeni narudžbinu. Kada je piće stiglo, potražiše slobodan sto. Kafana je bila puna kao nikad. Ljudi su, sa pićem u jednoj i cigaretom u drugoj ruci, stajali pored zidova. Svetlo je bilo prigušeno. Ventilator se na tavanici sporo okretao, jedva pomerajući prašinu na svojim krilima. Sa svih strana su dopirali glasovi u neujednačenim talasima. U jednom uglu nekoliko muškaraca se trudilo da privuče pažnju jedne prostitutke. U drugom uglu, nekoliko prostitutki trudilo se da privuče pažnju dva poslovna čoveka. Ljudi su se silovito smejali. Razuzdane šale izdvajale su se među ostalim glasovima. Emokhai se gurao kroz gužvu, prosipajući piće po tuđim cipelama i pantalonama. Niko to nije ni primetio. Kad Emokhai stiže do jednog udaljenijeg ugla u kafani gde je bilo prostora za stajanje, on ugleda onu mršavu ženu koja je ranije bila sa Marjomijem. Stajala je pored šanka. Imala je zelene naušnice i purpurne usne. Bila je u crvenoj haljini, tesnoj na kukovima i dosta izazovno izrezanoj pozadi. Govorila je prilično gnevno, kao da je vikala na barmena, a njeni pokreti, naglašeni dugim crvenim noktima, bili su oštri kao u divlje mačke.

Emokhai skoro stiže do nje kad shvati da tu, među ostalima sedi i Marjomi na visokoj stolici, u pocepanoj košulji, sa flasterom na vratu, glavom na rukama, a rukama na šanku. Izgledao je kao neko ko uzaludno pokušava da pobegne od uragana prebacivanja.

I zašto si išao da se biješ, ha?

Ostavi me na miru.

Zašto si se tukao s trojicom, ha?

Zaveži.

Hoćeš da umreš? Je l ti dosta života? A tvoja majka?

Odlazi.

Odakle ti pare?

Opet si išao u bolnicu?

Jedi govna.

Sad sigurno samo mokraća teče kroz tebe.

Pa šta?
Zašto ne nađeš posao?
Gde?
Budi fizički radnik.
Nemam snage.
Emokhai stavi ruku na Marjomijevo rame i reče:
Isuviše si lenj .
Marjomi podiže pogled i lice mu se razvedri.
Emokhai! reče kao da svog prijatelja vidi prvi put posle mnogo godina. Gde si bio?
Šta misliš? Tu sam bio.
Ovde?
Ne. Tu negde.
Prijatelju, plati mi piće. Ova me žena samo muči.
Ko te muči? reče mršava žena. A onda, okrenuvši se prema Emokhaiju, dodade:
Išao je u bolnicu danas. Opet.
Znam.
Otkud znaš?
Išao sam sa njim.
Ona pogleda obojicu. Dede se ugura između njih.
Marjomi, kako je? reče ona.
Marjomi je dugo i bez reči zurio u nju. Na licu mu se ogledala zbunjenost. Emokhai naruči još jedno piće. Kada je piće stiglo, on ga dade Marjomiju, a onda se okrenu ka Dede i reče:
Dođi kasnije kod mene .
Zbog čega?
Da ti vratim novac koji ti dugujem.
Daj mi sada.
Kod kuće mi je.
Ona ga znalački pogleda.
Hoćeš li doći?
Ona klimnu glavom. Emokhai se osmehnu. Sve to vreme mršava žena je pridikovala Marjomiju. Grdila ga je što se potukao, prigovarala što izgleda kao kostur, što mu je odeća prljava, što nije očesljan, što mu je brada kao čekinja, što previše pije. Marjomi je sedeo pogr-

bljen, izmučena lica, nekontrolisano zabacujući glavu. Usne su mu drhtale. Neprestano je pio. Kada je popio pivo, naručio je još jedno i tražio da mršava žena plati. Ona je odbila. Piće je posluženo. Barmen zatraži novac. Marjomi je zurio u devojku.

Hoćeš da opet idem u bolnicu?

Radi šta hoćeš , reče ona isisavajući ostatke hrane iz zuba.

Znači, nećeš da platiš?

Ne. Nisam ja tvoj rob.

A ti, Emokhai? Hoćeš li ti da platiš za mene?

Ja nemam para, prijatelju.

Marjomi je piljio u njega. Svi su ćutali.

Ja ću da platim , reče Dede tiho.

Marjomi nije skidao pogled sa Emokhaija.

Ne želim tvoj novac , reče on.

Zašto? upita Dede.

Zato što ne želim.

Zar moj novac više nije dobar za tebe?

Idi i daj ga onom svom kamiondžiji.

Kom kamiondžiji?

Zamenio si je sa svojom ženom , reče Emokhai.

Ista je kao ona, samo donosi nesreću , reče Marjomi i pljunu.

Onda, bez ikakvog razloga, poče da vređa Dede. Kazao je da je predebela, da je baš onaj tip žena koje vole kamiondžije i vojnike. Nastavio je da govori dok nije postao sav grozničav, mutnog pogleda, zajedljiv, a barmen mu je dodijavao tražeći novac za piće. Marjomi je samo vikao, proklinjući, psujući zapovednika, vređajući mršavu ženu koja ga je, rekao je, podsećala na jednu od groznijih sestara u odeljenju za davanje krvi. A kada je počeo da viče na ostale goste, prigovarajući im zbog mrzovoljnih lica, ljudi počеше opasno da se zanimaju za njihovu grupu.

Kažite svome prijatelju da umukne , reče jedan od pijanih gostiju, ili ćemo ga sabiti u prašinu .

Marjomija to ohrabri. On nastavi da viče, unoseći im svoj bolesni lakat u lice, sve dok Dede, koja to više nije mogla da podnese, ne tresnu nešto novca na šank i kaza Marjomiju da učuti.

Ti si sve deblja , reče on. Puniš se kao automobil-ska guma.

Dede ga pogleda širom otvorenih očiju, stavi kusur u novčanik i onda mu lupi šamar. On je zgrabi i htjede da je udari kada ga Emokhai uhvati za ruku. Jedan razroki čovek se progura do njih.

Pipni je i mrtav si , zapreti i vrati se društvu sa kojim je pio.

Dede popije svoje piće i pođe. Emokhai ju je zadržavao, ali ona ga nije ni slušala. Gurala se kroz gužvu. Jedan iz društva onog razrokog zgrabi je za grudi. Emokhai mu priđe. Izgledalo je da će se potući. Ali pošto je Dede napustila kafanu, imao je preča posla. On požuri napolje i stiže je baš kad je htela da uđe u taksi.

Dođi kod mene kasnije. Molim te, ha?

Ona uđe u auto i zalupi vratima. Taksi ode. Nije se osvrnula.

Kada se Emokhai vratio u kafanu, u njoj beše dosta mesta. Gomila ljudi se okupila oko onog udaljenog ugla. A iz sredine zida od ljudskih tela dopirao je Marjomijev vrištav i mahniti glas. Emokhai se progura napred. Marjomi je očito sipao bujicu kleveta i aluzija, nazivajući vojnog zapovednika lopovom i sve stanovnike države kukavicama. Mnogi se glasovi podigoše protiv njega, preteći mu. Mršava žena je stajala tu pored njega i bespomoćno sve posmatrala.

Baš me briga ako svi vi pripadate tajnim udruženjima kukavica! vikao je Marjomi. Najgore što možete da uradite je da me ubijete!

I ubićemo te ako se ne budeš pazio , reče neko.

Vidi mu lice , kaza Marjomi.

Smiri se, Marjomi.

Pusti me, Emokhai , drao se Marjomi. Mrzim tu tvoju žensku. A onda, kao da ga niko nije prekidao, poviče: Svi ste vi kukavice, članovi sifiličavih bratstava, demoni i duhovi, podmitljivci, sebični i pohlepni, budale, svodnici, trgovci robljem, dupelisci!

Bivalo je sve gore. Barmen se sasvim razbesneo. Njegova obzirnost je popustila.

Sve zbog jednog jedinog pića! drao se Marjomi.

I svi moji prijatelji, ženska, svi me napuštaju!

Emokhai naruči pivo u nadi da će to smiriti njegovog prijatelja. Ali Marjomija više ništa nije moglo da smiri. Napetih žila na vratu on je vikao:

Da li neko želi krv?

Umukni , rekoše ljudi.

Ako neko želi krvi, prodaću pola litre za jednu nairu!

Čuvaj svoju jeftinu krv , reče neko.

MOJA KRV NIJE JEFTINA! zaurla Marjomi.

Barmen pojača muziku i uguši Marjomijev sablasni glas. Usne su mu se micale, oči širile, vene na vratu iskakale, ali niko nije čuo šta govori. Emokhai pokuša da ga umiri, ali ga Marjomi snažno gurnu i baci u gomilu. Ljudi se razbesneše. Krenuše prema Marjomiju, kome kao da se dopala ideja da dobije batine, i Emokhai je morao da upotrebi svu svoju moć, sav svoj takt, da ih odvрати od toga. Marjomi, u međuvremenu, postade još sumanutiji. Neprestano je ispuštao neki čudan, poluvrištavi krik kao da je pokušavao da se probudi iz vrele noćne more, iz neke stravične halucinacije. Izgledalo je kao da je sasvim poludeo.

Uzмите mi krv , neprestano je ponavljao.

Došlo je dotle da je od trzanja i vrpoljenja na visokoj stolici pao dole, udario glavom o ivicu šanka i počeo da se bacaka i bori na podu kao da su svi ljudi sveta nasrnuli na njega. Bila su potrebna petorica da ga savladaju. Kad su ga sasvim prikovali za pod, barmen mu priđe i reče:

(52)

Ako ne umukneš, ti ludače, izbacićemo te napolje. I možeš tamo i da ostaneš. Nemam ja ništa protiv tebe, ali prevršio si svaku meru.

Dok mu je znoj curio u oči i dok je treptao kao da se bori sa nesvesticom, glasom prestrašenog, poslušnog deteta on reče:

Dobro mi je sada .

Pustiše ga. On ustade, otrese prašinu sa sebe i poče mirno da pije. Mršava žena ga je posmatrala vedrijim očima. Nije ništa govorio. Niti se njemu ko obraćao. Emokhai ga potapša po ramenu i požuri da čeka Dede koja će možda doći.

3

Kada je stigao kući, počistio je sobu. Presvukao je krevet. Odvojio opran od prljavog veša. Slušao je neku muziku na tranzistoru dok je prebrojavao sitniš koji je često ubacivao u crnu čizmu. Igrao se svojim sistemom brojeva i došao do nekih proizvoljnih prognoza za fudbalske utakmice iz naredne nedelje. Slušao je pomešane zvuke muzike i suseda rozenkrojčera kako peva samoglasnike, kad začu kucanje na vratima.

Slobodno! reče.

Dede upade u sobu smešeći se.

I šta je bilo s tvojim glupim prijateljem?

Nemoj da razmišljaš o njemu. Od bede je poludeo.

On je budala. Suvviše je ponosan. Pa šta ako sam neko vreme izlazila s vojnikom?

Pusti ga.

Ona sede na jedinu stolicu u sobi.

Zašto nikada ne dođeš kod mene? upita.

Teško je. Nemam para.

Šta je s novcem koji mi duguješ?

Vratiću ti.

Kada ?

(53)

Uskoro.

Čujem da si opet išao u bolnicu.

Pusti bolnicu.

Sva ta krv.

Pusti krv.

Ona začuta. On je odmeri pogledom. Primetio je da sedi razmaknutih nogu.

Još uvek čitaš one bezvezne magazine?

Ne tiče te se.

On joj pride i sede joj na kolena. Lepo je mirisala. Lice joj je bilo puno, grudi ponosne, kosa mirisna. Ali primetio je i bore na licu od svih nevolja, od suvih vetrova i crvene prašine. Poslednje što je o njoj čuo nije bilo da je izlazila sa jednim vojnikom, već da ih je imala petoricu. Kažu da je od njih mnogo zaradila i da je započela neki posao. Takođe se priča da je sa sastanaka odlazila kući hodajući kao da između nogu ima rakove. Muškarci su počeli da je izbegavaju. Ona počne prekomerno da se goji.

Ali on je bio željan ženskog tela i kad joj je dodirnuo lice, shvatio je, užasnuvši se, da već dugo nije bio sa ženom.

Zar me nećeš ponuditi nekim pićem?

Šta želiš?

Staut , rekla je.

On uze dve prazne boce i ode do prodavnice u susjedstvu u kojoj su prodavali alkohol i petrolej za lampe. Kad se vratio, ona je sedela na krevetu. U sobi je bilo toplo. Avioni su zujali iznad prašnjavih limenih krovova.

On otvori piće, nasu njeno u čašu i dade joj, dodirnuvši joj laktom butine. On je pio iz flaše. Ona isprazni svoju čašu u jednom gutljaju, a zatim se ispruži na krevetu.

On ustade i zaključa vrata. Nije izgledala poželjno. I ruke su joj bile debele. Butine su joj izgledale previše teške. Vrat joj je zarastao u salo. Dok ju je tako posmatrao, udisao je miris sobe kao da mu je strana. Crvena

prašina se pritajila u vazduhu, prodrila u odeću, u sijalicu i poprskala zidove. Ona nije izgledala poželjno, ali on je hteo da je poželi. Zamislio ju je nagu, zamislio kako se uzbuđuje i osećao kako ulazi u nju, svu toplu i vlažnu. Prišao joj je smešeći se, upitao je kako je, govorio o svemu, samo ne o onom što, kako je zavaravao sebe, najviše želi. Tek kad je odgurnula ruke koje je stavio ispod njenog ogrtača i kada mu je prstima stisnula vrat, shvatio je koliko je u stvari željan žene.

Šta je bilo? pitao je skidajući njene prste sa svog vrata i uporno držeći ruku ispod njenog ogrtača, nežno joj milujući noge.

Udarila ga je kolenom u rebra i na trenutak on ugleda belinu njenog donjeg veša. Udarac ga je zboleo i hteo je da je istuče, kad primeti neobično prazan izraz na njenom licu, kao da nije bila svesna šta bi joj on mogao uraditi. Zato pokuša da joj se približi na nežniji način. Upita je kako joj je majka, kako je na poslu (bila je proglašena viškom, on je to znao) i uopšte, kako živi. Nije ništa postigao. Ponovo joj pride, zadržavajući dah kao da bi zbog njegovog disanja ona mogla, ko zna iz kog razloga, da se predomisli. Zavukao je prste ispod njenih gaćica i mazio je po stidnim usnama. Nije bila vlažna. Sasvim neobjašnjivo, on postade svestan aviona koji su brujali iznad njih. Kao da su leteli sve niže i niže. Kada je najzad shvatio da je suva, prestao je.

Šta nije u redu? upitao je.

Uplašio se. Prestrašio se da uopšte ne može da je zbudi. Pokuša ponovo. Ona je ležala mirna i bezvoljna. Pogledala ga je tako postrance, a onda ustala.

Znači, nećeš mi dati novac?

Sutra.

Tvoje sutra nema kraja.

Sutra.

Idem kod sestre.

Pokupila je svoje stvari. On pokuša da je zaustavi. Držao ju je otpozadi, ljubio joj mesnati vrat i pokušavao da je vrati u krevet. Na kraju je i uspeo. Izborio se da se

popne na nju i pokušao je da je natera da ostane u tom položaju. Zatim pokuša da otkopča pantalone i strgne joj ogrtač. Ona ga je neprestano ljuljala izbacujući ga iz ravnoteže. Borio se s njom i znoj mu je kapao na njene grudi. Znoj mu je bio crven i činilo mu se da se znoji krvlju. Odjednom ona snažno viknu i iznenađujućom snagom zbacila ga sa sebe. Onda ustade, širom otvori vrata i stade nasred sobe sa rukama na bokovima. On klonu sav razočaran i stade da je posmatra.

Idem , izjavi ona.

On ustade iz kreveta. Ona izađe iz sobe lupkajući potpeticama. Išao je za njom ulicom, pored bordela, pored mehaničareve šupe, pored gomila smeća, i putem se nisu obraćali jedno drugom. Avioni su kružili oko grada. I odraslima i deci već je dojadilo njihovo beskraino razmetanje.

Dokle će još proslavljati zapovednikov rođendan? reče ona ogorčeno.

Zašto me tako mučiš, ha?

Ona ga pogleda kao da ga uopšte ne poznaje. Jedan avion koji je nisko leteo na trenutak baci senku na nju. Ona pogleda gore, pa onda opet u njega. Usne su joj bile iskrivljene, čvrsto stisnute kao da je govor čin koji zahteva izuzetan napor.

Zar nisi čuo šta su mi vojnici uradili?

Emokhai se zbuni.

Šta su ti uradili?

Zar nisi čuo? Svi su čuli.

Način na koji je to izgovorila, naglašavajući svaku reč, izmeni iskrivljenu priču koju je čuo. Smeten on reče:

Čuo sam .

Zar misliš da sam ja od drveta?

On ne reče ništa. Bio je uplašen. Hteo je da se vrati. Odjednom više nije želeo da ga vide sa njom. Gledala ga je bez topline, a on je u njenim očima video mrežicu crvenih i zelenih krvnih sudova.

Dolaziću kod tebe , rekla je.

I kad se okrenula, on primeti kako jedan avion slobodno pada kroz vazduh. Motor mu je bio ugašen i dok se avion prevrtao u vazduhu niko nije ni pomislio da mu se motor ovoga puta stvarno pokvario. Gledao je kako avion pada, hipnotisan celom tom smelom šalom. Zatim se motor upali i avion se vinu opisujući luk. Emokhai se okrenu da odgovori Dede i kada je krajikom oka video kako se avion ruši na slamnate kuće u getu, nije mogao da shvati šta to svojim očima gleda. Trenutni prasak mu je odjekivao u ušima. Dede je išla dalje, kao da ne čuje zaglušujuću lomljivu metalu o kuće koje su se rušile. A onda, u trenutku kada je nestajala iza ugla, obavi je ogroman oblak crvene prašine, maltera i dima. Kad Emokhai ponovo pogleda šta se zbilo, vide kako zadnji kraj aviona štrči povrh razorenih koliba i drvenih kućica. Na nebu su drugi avioni mirno leteli u poretku, kao ptice u avgustu, kao čaplje na početku haramate.

Kasnije u toku večeri došle su vojne trupe i probudile stanovnike te ulice. Došli su da uklone avion i sahrane svog druga. Vojnici su te večeri bili naročito sumanutni. Terali su ljude iz ulice zlostavljajući ih kad god su smatrali da je to neophodno. Stanovnici su stajali sa svojom decom i raznolikom imovinom oko sebe, kao izbeglice u sopstvenom gradu. Potrajalo je malo pre no što je stigla vatrogasna služba. U tom kraju nije bilo struje. Vojnici su se latili posla oko evakuacije kao da je ta ulica bila ratna zona. Mama Džo koja nije mogla da pronađe sina glasno je kukala tražeći ga.

Na televiziji je zapovednik, istovremeno i vedar i zamišljen, zaštićen s jedne strane Vrhovnim državnim sudijom, a s druge biskupom, otkrio još jednu statuu sa svojim likom pred velikim skupom ljudi ispred Memorijalne bolnice kraljice Meri. Statua izrađena od bronz

i izlivena u Rimu, nimalo nije ličila na zapovednika. Posle otkrivanja statue gomila poče da kliče. Šaputalo se da je zapovednik išao u onu ulicu da vidi avionsku nesreću. I ako ga niko nije video, ako ništa nije mogao da učini u vezi s tim nemilim događajem, to je bilo zbog njegovog glavnog protivnika, haosa, koji je on sam stvorio da bi mogao da vlada. Avion je ostao tako zaboden u kuće cele noći. A zbog evakuacije i raspoloženja u kome su bili vojnici, Emokhai odlučio da spava negde drugde.

Te noći, ostavljajući svoju imovinu iza sebe kao neko ko po svaku cenu namerava da započne novi život, ali bez ikakvog zavaravanja da će u tome uspeti, on je tražio Dede po gradu. Tražio ju je po kafanama i borderlima za koje je čuo da ona u njih zalazi i pije, dok joj se veliki stomak samo trese od usiljenog smeha. Nije je pronašao. Odlučio da potraži Marjomija. U kafani mu je vlasnikova supruga, jedna smežurana i suva žena, ispričala šta se dogodilo.

Ispričala mu je o Dede, kako su je na putu kući napali vojnici. Kada je videla da će je napasti, prerezala je sebi vrat brijačem. Priča je doprla do njihove kafane i Marjomi je, sav grozničav i izmučen, vrištao kako treba od njega da se uzme krv. Oni su imali istu krvnu grupu. Stavili su Marjomija u taksu i brzo ga odvezli u bolnicu. Bilo mu je to drugi put toga dana.

Emokhai smesta ode. Kada je stigao u bolnicu dočekala ga je jedna medicinska sestra preterano napadnog izgleda kojoj kao da je dodijalo sve na ovom svetlu i koja mu nije dopustila da vidi Dede i Marjomija. Sedeo je u čekaonici i činilo mu se kao da tako sedi već danima. Spavao je, probudio se i odlučio da prošetati. Hodao je otmenim ulicama u kojima su se skupi hoteli uzdizali iznad prostranih ledina i gde su polja afričkih ruža skrivala luksuzna igrališta za golf. Stigao je do šume i otišao do čuvareve kućice u kraju za koji se verovalo da zapovednik u njemu ima bogato održavane farme marihuane. Noćni čuvar je bio

čovjek sa jednim okom i licem na kome su vremenske prilike ostavile traga. On radozljivo pogleda Emokhaija i reče:

Šta želiš?

Hoću da kupim malo trave.

Kakve trave?

One od koje se lepo sanja po danu.

Noćni čuvar se nasmeši.

Ovakav kakvog me vidiš, reče on, ja imam suviše mnogo zvanja. Ja sam najprekvalifikovaniji čuvar na svetu. A da li se bunim?

Ne, reče Emokhai.

Sedim ovde od jutra do večeri, sanjareći pazim na ove farme. Oči su mi zatvorene za sve što se dešava. A da li se žalim?

Ne.

Jesi li dolazio ovamo ranije?

Ne.

Sedi onda.

Emokhai sede na stolicu. Starac, sa onim jednim okom mudrim i vedrim, počeo da govori. Govorio je bez nekog određenog razloga. Govorio je kao da mu je Emokhai stari prijatelj koji je jednostavno iskrasnio iz noći i svratio kod njega. Starac je govorio o zapovednikovoj živinarskoj farmi, o hotelu do kog je najbližavija kolekcija kola dovozila nevidljive goste na zabave od kojih se svake noći ljuljao grad. Pričao je o ubijenima, o neobeležanim grobovima nestalih državnih neprijatelja, i o farmama napravljenim i zaštićenim zapovednikovim novcem. Reče:

Sinko, mi živimo u zlim vremenima. Ja sam odživeo svoje. Sada samo sanjam.

Čutao je neko vreme.

Šta si ti ono hteo?

Malo trave.

O, da.

On posegnu i uze svežanj trave iz igla kućice. Odmeri izvesnu količinu lišća. Reče:

Ako te uhvate, dobićeš doživotnu robiju, znaš?

Znam.

Emokhai uze lišće uvijeno u parče novine, plati starcu i ode.

Kada se vratio u bolnicu, na dužnosti je bila neka druga sestra. Ona mu reče da može da vidi Dede pod uslovom da je ne probudi. Dede je bila na krevetu, još uvek u komi, okružena epruvetama. Posmatrao je kako mirno diše i plakao. Marjomija nije bilo. Sestra reče da je otišao. Emokhai ostade kraj Dede sve dok mu sestre nisu kazale da izađe iz sobe. On nije hteo, pa su morale da pozovu portire da ga izbace.

Jedan sat kasnije Emokhai napusti bolnicu. Nije imao pojma gde će provesti noć. Lutao je po sve mračnijem gradu, dok mu se stomak bunio. Tumarao je ulicama punim otpadaka sa proslave zapovednikovog rođendana. Išao je od kafane do kafane tražeći Marjomija. Najzad ode do Marjomijeve sobe u getu, daleko u gradu. Kada je stigao, naiđe na širom otvorena vrata. Marjomijom je spavao na krevetu, obuven. Emokhai zatvori vrata, upali sveću i stade da bdi nad usnulim prijateljem. Divio se pitomoj surovosti njegovog duha. Marjomijom je spavao dubokim snom, stisnutih usana, lica sa koga je potpuno iščezao izmučeni izraz. Spavao je kao da je baš za njega izmišljen san.

Emokhai je strpljivo čekao da mu se prijatelj probudi. Preturao je po gomili knjiga razbacanih po sobi. Bilo je knjiga o magiji, alhemiji, o pisanju pisama, knjiga o proricanju budućnosti, o tome kako se razgovara sa duhovima, jedno kompletno uputstvo za hiromantiju i šesnaest lekcija dopisnog kursa pod naslovom *Kako iskustvo pretvoriti u zlato*.

Marjomijom se iznenada probudi. Ugleda Emokhaija kako čvrsto sedi na stolici i nasmeši se. Jeli su pasulj i gari⁸ potopljen u vodi, ćutke. Kada su završili, Emok-

⁸Jelo pripremljeno od mlevenog korena kasave (p.p.).

hai uključi spiralu za teranje komaraca i oni izadoše ispred kuće ponevši tranzistor. Slušajući muziku, Emokhai se sklopčao, a Marjomijom je posmatrao nebo. Pušili su marihuanu sa zapovednikovih tajnih farmi i tiho puštali dim u noć crvenog grada.

U košmaru sveta

Ben Okri pripada krugu naturalizovanih engleskih pisaca koji su u nekoliko poslednjih godina obogatili svetsku književnost. Mada još uvek nije postigao internacionalnu slavu jednog Salmana Rušdija ili Kazua Išigura, Ben Okri se kvaliteto- m svojih prozних knjiga, kao i Hanif Kureiši, recimo, sve jače ističe na zvezdanom nebu engleske beletristike. Čini mi se stoga da je pravi čas da se sa književnim svetom ovog pisca upoznamo upravo sada, kada je objavljivanje nekolicine njegovih priča u vodećim srpskim časopisima (*Reči, Mostovima, Letopisu Matice srpske*) skrenulo pažnju ovdašnje publike na njegov autentični, ekspresivni svet.

Zbivanja proza Bena Okrija smeštena su u Afriku. Na nekim mestima on će direktno imenovati Lagos, pa se može sa puno prava smatrati da nam govori polazeći od vlastitog doživljaja života u savremenonj Nigeriji. Slika savremene Afrike koju nam ovaj pisac prikazuje u šest uzbudljivih, podjednako uspešnih proza (formalno one variraju od priče, preko pripovetke, do novele) je dramatična, onespokojavajuća, mračna. Junaci Okrijeve proze najčešće su mladići, gubitnici bez ideala, bez nade i šansi da promene svoju životnu priču. Košmarna stvarnost siromaštva, diktatorskih režima, policijskog nasilja, militarističke osionosti, opšte i neumitne apokalipse prepliće se kod Okrija sa košmarnim snovima i halucinacijama koje njegovi mladi junaci doživljavaju iz dana u dan. Mada voli da se služi pripovedanjem u trećem licu, Ben Okri svoj hladni realizam, koji se često bliži naturalizmu, dramatiizuje upotrebom ja-pripovedača u priči *Svetovi koji cvetaju* i noveli *Zvezde novog policijskog časa*, jer mu to omogućava da opčinjavajuće tragičan utisak postigne punu silinu. Već na početku prve priče Okrijevi gubitnici će dobiti otkaz na poslu, ubrzo će biti opljačkani, potom i poslan u zatvor upravo u društvu onih koji su ga opljačkali. Sve što se ovom liku zatim dešava svedoči, na umetnički način, o apsolutnoj bespomoćnosti pojedinca u haosu savremenog afričkog društva. Arhaični etički ideali su, očito, uništeni i zabo-

ravljeni u doba kolonijalizma, a novi nisu izgrađeni, te je sve dozvoljeno i moguće. Čini se da ljudski život ne vredi ni pišljiva boba. Artur, junak priče po kojoj je ova knjiga naslovljena, preprodavac je sumnjivih lekova, a prateći momente iz njegove karijere, čitalac iznutra upoznaje primitivizam urbane Afrike. Posebno je interesantan odlazak Arturov u grad njegovog detinjstva i posmatranje sudbina generacijskih drugova, među kojima i onih čiji su očevi naređivali uvođenje policijskih časova. U dosta opsežnoj prozi Ben Okri transparentno pokazuje virtuoznost u baratanju dužom formom i okretnost u spajanju i prožimanju realnih i oniričkih prizora.

Gubitnik je i Emokhai, glavni junak pripovetke *U gradu crvene prašine*, kao i njegov nesrećni prijatelj Marjomi i devojka koju razmenjuju, Dede. Prijatelji se, naime, izdržavaju prodajom vlastite krvi, kockanjem, džeparenjem, a sve u senci vojne hunte i militarnih manevara. U ovoj odličnoj priči, kao i u ostalim, engleski pisac se kloni moralisanja ili poučavanja. On izbegava tzv. direktni angažman, već naizgled bez vlastitog stava suočava čitaoca sa škrtom, nemilosrdnom izvesnošću nesreće. I pevač i kompozitor Ed iz priče *Kada se svetla vrata* je tipičan Okrijevi gubitnik. Njegovi nesporazumi i raskid sa devojkom Marijom, opsežan opis napornog pokušaja da joj se nekoliko nedelja kasnije vrati, krstarenje haotičnim ulicama grada, konačno linč iz finala priče, dalje su slike iz albuma jednog užasnog sveta i doba.

Od prokomentarisanih priča unekoliko se razlikuju uvodna i poslednja u knjizi. Prva, *U senci rata*, po činjenici da je glavni junak dečak Omovo, svedok apokaliptičnog stanja, a druga, *Šta je video skupljač palminog vina* po upotrebi obrasca narodne priče u koju je Okri uspešno smestio simbole i situacije savremenog sveta, odnosno fantastične, posmrtno doživljaje skupljača palminog vina. (Simboli tog drugačijeg sveta su upozoravajuće vlasničke table pobodene u krajolik afričke divljine.) Interesantno je, s tim u vezi, da je ova priča sadržajno slična pričama naturalizovanog australijskog pisca Vongara (inače poreklom iz ovih naših krajeva).

Čitaocu Okrijevih priča odabranih za ovu knjigu ubrzo će pasti u oči njegova deskriptivna tananost, sposobnost da razvija naraciju ležerno ali ubedljivo, majstorstvo u upotrebi detalja, ali i dinamičnost i prirodnost njegovih dijaloga. Po svemu tome, kao i po osećaju za zaokruženost pripovedanja, Okri je skoro tipični engleski pisac, a to što u nekim od priča

naslućujemo uticaje afričke narodne priče, u drugima dickensovsku ili eventualno kafkijansku atmosferu, dodatna je potvrda ozbiljnosti njegovog umetničkog pristupa. Možda se, ipak, i pored svega rečenog i onoga što ovom prilikom nije primećeno, Hemingvejevo pripovedanje ukazuje kao najvažniji podsticaj za Okrijevo razumevanje priče.

U srazu tradicionalnog i modernog Ben Okri se opredeljuje za moderno, a *Zvezde novog policijskog časa* svoju surovu umetničku istinu upisuju i na nebo u pamćenju naših čitalaca.

Vasa Pavković

Sadržaj

U senci rata (5)

Svetovi koji cvetaju (24)

U gradu crvene prašine (45)

Zvezde novog policijskog časa (67)

Kada se svetla vrate (87)

Šta je video skupljač palminog vina (110)

U košmarnom svetu (147)

Vasa Pavković